

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Första Kammaren. N:o 20.

Tisdagen den 14 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 7 i denna månad.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 161, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 5, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående understöd åt äldre barnmorskor, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 11 innevarande månad bordlagda ärenden, nämligen konsstitutionsutskottets utlåtanden n:is 3 och 4, statsutskottets utlåtande n:o 10, bevillningsutskottets betänkande n:o 16 äfvensom lagutskottets utlåtanden n:is 30—33.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,40 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 15 mars, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 8 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till vissa kanal- och hamnarbeten;

n:o 35, i anledning af väckt motion om förvärfvande åt staten af Göta kanalverk;

n:o 36, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående personalen vid statens järnvägar;

n:o 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt afiidne stationsmästaren Per Mårtenssons änka och minderårige son;

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel för fortsatt utveckling af statens telefonväsende i afseende å lokala telefonnät med förbindelseledningar;

n:o 39, i anledning af väckt motion angående förvärfvande åt staten af malmfälten i Gellivare m. m.; och

n:o 40, i anledning af väckt motion om upprättande af ett register öfver de vid riksdagarna åren 1867—1899 väckta motionerna; äfvensom

lagutskottets utlåtande n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 21, i anledning af väckt motion om afskaffande af de i 32 § värnpligtslagen föreskrifna mönstringarna; och

n:o 22, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa strafflagens bestämmelser angående

förlust af medborgerligt förtroende samt till lag om ändrad lydelse af 58 och 122 §§ i strafflagen för krigsmakten.

Företogs val af sju ledamöter i Riksdagens särskilda utskott n:o 2. till hvars behandling hänvisats Kungl. Maj:ts proposition n:o 79; och befunnos, efter valförrättningens slut, därtill hafva blifvit utsedde:

herr Berlin	med 92 röster,
» Björklund	» 92 »
» Cedercrantz	» 92 »
friherre Lagerbring	» 92 »
herr Paulson	» 92 »
» Åkerberg	» 92 »
» Almgren	» 47 »

Företogs val af fyra suppleanter i Riksdagens förenämnda särskilda utskott n:o 2; och befunnos, efter valförrättningens slut, därtill hafva blifvit utsedde:

herr Ericsson	med 80 röster.
» Håkansson	» 77 »
» Kinberg	» 69 »
» Rabe	» 55 »

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 11 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 28 regeringsformen.

Uti en inom Första Kammaren af herr *Ernst Trygger* väckt, till konstitutionsutskottet öfverlemnad motion, n:o 28, hade motionären hemställt, »att Riksdagen, med afseende på nedan nämnda befattningar, som kvinna otvifvelaktigt kan på ett fullt tillfredsställande sätt förvalta, måtte för sin del undanröja det hinder, som grundlagen ställer i vägen för deras anförtröende åt kvinnor, och i nämnda syfte antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 28 regeringsformen.

1:o. Konungen — — — — — egt rum.

Till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken och vid universiteten, de teologiska läraretjänsterna vid de sistnämnda likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar må i den ordning, som ofvan sagts, utnännas och befordras äfven infödda svenska kvinnor; Konungen vare ock obetaget att, efter vederbörandes hörande eller uppå deras framställning, till dessa ämbeten och tjänster, lärarebefattningarna

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.

*Om ändring af § 28 re-
geringsfor-
men i syfte
att bereda
kvinnor till-
träde till
vissa stats-
tjänster.
(Forts.)*

vid de allmänna läroverken dock undantagna, kalla och befordra utländska män af utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna.

Likaledes må — — — — — departementet höra.»

Enahanda förslag hade framställts i en inom Andra Kammaren af herr *T. Zetterstrand* afgifven motion, n:o 194.

Utskottet hade i föreliggade utlåtande på andragna skäl hemställt,

att Riksdagen måtte, med anledning af förevarande motioner, antaga att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 28 1 mom. regeringsformen:

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Regeringsformen.

§ 28.

§ 28.

1:o. Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre och lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, där sådana hit-tills ägt rum. Konungen vare *likväl* obetaget att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar, kalla och befordra äfven utländske män af utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utländske män af sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i

1:o. Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre och lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmakter därå utfärda, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, där sådana hit-tills ägt rum. *Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid universiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ofvan sagts, och med tillämpning af grunder, som af Konung och Riksdag gemensamt fastställas, kunna utnämnas och befordras äfven infödda svenska kvinnor.* Konungen vare ock obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom

fästningarne. Konungen fäste, vid alla befordringar, afseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet men icke på deras börd. Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla öfriga ämbeten eller tjänster, med det undantag i afseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare af annan kristen troslära, äfvensom af den mosaiska, kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjänst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvärd, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Hvarje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och afsked, till och ifrån ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra.

ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar, kalla och befordra äfven utländske män af utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära ämbeten nyttja utländske män af sällsynt skicklighet, men icke till kommandanter i fästningarne. Konungen fäste, vid alla befordringar afseende endast å de sökandes förtjänst och skicklighet, men icke på deras börd. Till prästerligt ämbete eller till annan tjänst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller teologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla öfriga ämbeten eller tjänster, med det undantag i afseende å statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare af annan kristen troslära, äfvensom af den mosaiska, kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjänst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvärd, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Hvarje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden rörande befordringar, förordnanden, tjänstledighet och afsked, till och från ämbeten och tjänster vid de verk och stater, som under departementet höra.

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Vid utlåtandet var afgifven reservation af friherre *Barnekow* samt herrar *Elowson*, *Johnsson*, *Nydal*, *Bergström*, *Staaff* och *Trolle*, hvilka anförde:

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

»Efter vår mening gifver den lydelse af 28 § 1 mom. regerings- formen, som utskottet föreslagit, rum för en allvarsam betänklighet. Afsikten med förslagens uttryck: »grunder, som af Konung och Riksdag gemensamt fastställas» skall vara att öppna möjlighet för be- stämmande af dylika grunder dels i lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt, och dels i föreskrifter, hvilka kunna gifvas i samband med statens reglerande. Men enligt vår uppfattning kunna ordalagen »af Konung och Riksdag gemensamt fastställas» icke innefatta det senare slaget af bestämmelser. Ty det är Riksdagen ensam, som fastställer anslag och stater jämte alla därmed förenade villkor. Inflyta nu de af utskottet föreslagna ordalagen i grundlagen, kommer en af tvenne följderna att inträffa. Antingen tolkas paragrafen i enlighet med hvad vi anse riktigt, och då är det uteslutet att bestämma grunder för kvinnas tillträde till ifråga- varande ämbeten i samband med statsregleringen. Eller ock tolkas den på motsatt sätt, och i sådant fall skulle lagrummet komma att gifva stöd åt den uppfattningen, att Konungen äger gemensamt med Riksdagen fastställa statsregleringsbestämmelser.

På grund häraf hafva vi till förebyggande af dylika betänkliga konsekvenser ansett, att paragrafen borde erhålla nedanstående lydelse, och hemställa sålunda, att Riksdagen må, med anledning af förevarande motioner, antaga att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af § 28 1 mom. regeringsformen:

§ 28.

1:o. Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de ämbeten och tjänster inom riket, högre och lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen full- makter dära utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, där sådana hittills ägt rum. *Till lärarebefattningar vid statens läroanstalter, de teologiska läraretjänsterna vid uni- versiteterna likväl undantagna, till andra beställningar vid inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst samt till läkarebefattningar må i den ordning, som ofvan sagts, och med tillämpning af grunder, som fastställas i särskild af Konung och Riksdag samfällt stiftad lag eller i samband med statsregleringens uppgörande bestämmas, kunna utnämnas och befordras äfven infödda svenska kvinnor.* Konungen vare ock obetaget, — — — — — under departementet höra.»

Herr Trygger: Jag har att tacka konstitutionsutskottet, som enhälligt har biträdt den tanke, som genom min motion sökt sin realisation, nämligen att grundlagen icke skall stå hindrande i vägen för att kvinnor må utnämnas till de slags befattningar, som i motionen afses och till hvilka de kunna anses fullt kvali- ficerade.

Man skulle kanske mot motionen kunna göra gällande den anmärkningen, att jag bort gifva densamma den omfattningen, att

öfver hufvud taget grundlagen icke skulle utgöra något hinder för kvinnor att erhålla befattningar i statens tjänst, utan den frågan regleras i annan ordning. Att jag emellertid icke har gjort detta har berott därpå, att jag har velat undanröja till och med skenet af att här vore fråga om att utbedja mig en gunst för kvinnan, en nådegåfva. Endast hennes rätt utkräves, och denna rätt går icke längre än till de slags befattningar, hvilka hon, enligt den erfarenhet som nu står oss till buds, otvifvelaktigt kan sköta på ett fullt tillfredställande sätt till samhällets bästa.

Utskottet har ock riktigt uppfattat min motion däri, att meningen icke har varit att i grundlagen definitivt och fullständigt afgöra frågan om kvinnors tillträde till dessa slags befattningar. Fortfarande skulle den frågan stå öppen, till hvilka särskilda befattningar bland de här nämnda slagen kvinnor skulle kunna utnännas. Detta har jag uttryckt i motionen så, att Konungen till ifrågavarande befattningar *må* utnämna infödda svenska kvinnor, och med den betydelse ordet *må* äger såväl enligt vanligt språkbruk som i regeringsformen i allmänhet — och särskildt i den här förevarande 28 § — trodde jag, att någon tvekan icke skulle kunna uppstå angående innebörden af den af mig föreslagna ändringen. Utskottet har emellertid i den punkten varit af en annan åsikt. Utskottet säger: »det synes nämligen utskottet uppenbart, att genom bifall till detta förslag ett alltför vidtomfattande medgifvande i afseende å kvinnors befordringsrätt till ifrågavarande tjänster skulle i grundlagen inrymmas». Jag får bekänna, att jag har svårt att fatta dessa betänkligheter. Jag måste vidhålla, att motionens formulering är tillfyllestgörande. Men å andra sidan är jag icke *så* förmäten, att jag vågar begära, att min åsikt skall af kammaren godkännas i motsats till den uppfattning, som uttalats af utskottets samtliga, i grundlagsfrågor så erfarne och skicklige ledamöter. Utskottet har emellertid icke inskränkt sig till att ersätta ordet *må* med *må kunna* eller dylikt, utan utskottet har ansett behöfligt att stadga, att Konungen *må* utnämna kvinnor till ifrågavarande befattningar »med tillämpning af grunder, som af Konung och Riksdag gemensamt fastställas». Därmed har utskottet gifvit kvinnorna så till vida en starkare ställning, att Konungen beröfvats möjligheten att i administrativ väg med afseende på kvinnor gifva supplerande bestämmelser, som icke skulle gälla äfven med afseende på män. Men utskottet har ock därmed äfventyrat hela frågens framgång; ity att flera och betydande utskottsledamöter från Andra Kammaren ansett sig böra mot betänkandet foga sin reservation, i hvilken de fordra en bestämmelse, så lydande: »med tillämpning af grunder, som fastställas i särskild af Konung och Riksdag samföddt stiftad lag eller i samband med statsregleringens uppgörande bestämmas». Då jag nu emellertid söker klargöra för mig den olikhet, som skulle finnas mellan utskottets majoritet och dess minoritet, finner jag till min glädje, att divergensen icke är så synnerligt djupgående. Jag har försökt förklara för mig möjlig-

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

heten af denna divergens, och jag kan icke komma till annat resultat än att den beror därpå, att konstitutionsutskottet, som saknar det uppiggande element som lagutskottet ofta har i en eller annan motion om t. ex. illojal konkurrens och dylikt, har velat hvässa sitt skarpsinne med att diskutera en stor konstitutionell fråga, nämligen frågan om maktfördelningen mellan Konungen och representationen, och den frågan har för utskottet framstått så intressant, att utskottet nästan omedvetet har slutligen stannat i en olikhet, som i själfva verket icke är en skiljaktighet i sak utan endast en olikhet i formuleringen. Med några ord skall jag söka ådagalägga detta.

Det är väl icke möjligt, att reservanterna med sin formulering skulle hafva afsett, att Riksdagen i den meningen skulle beherrska statsregleringen, att Konungen vore tvungen att emottaga icke blott ett anslag utan äfven det med ett anslag förenade villkoret — att han alltså skulle vara tvungen att taga båda delarna, utan reservanternas mening har utan tvifvel varit den, att Konungen visserligen har rätt att afvisa ett anslag, men att om ett anslag är förenadt med ett villkor, som står i ett naturligt samband med anslagsfrågan, han icke kan behålla anslaget och afvisa villkoret. Och fäster man uppmärksamheten på den senare saken, är det ju fullt riktigt att, såsom utskottets majoritet gjort, påstå, att i ett dylikt fall anslaget är fastställt af Konung och Riksdag. Såvidt jag förstår, föreligger här ett rent akademiskt spörsmål, huru man juridiskt skall konstruera Konungens och Riksdagens ställning i fråga om statsregleringen, om man skall uppfatta den så, att ett anslag har sin bindande kraft i en ömsesidig förklaring af Konung och Riksdag, eller så, att ett anslag har sin bindande kraft i två ensidiga förklaringar, den ena af Riksdagen och den andra af Konungen. Mina herrar, det vore väl bra hårdt, om en dylik juridisk subtilitet skulle kasta omkull ett förslag, om hvilket konstitutionsutskottets ledamöter alla äro ense, att det är berättigadt. Det vore, säger jag, en sorglig debut för kvinnan, om hennes rätt skulle offras på en dylik juridisk konstruktionsfråga utan all reell betydelse. Jag tror icke, att den svenska Riksdagen kan låta något sådant inträffa, utan jag är öfvertygad om att, ifall kamrarna i denna fråga skulle stanna i olika beslut, en sammanjämkning skall vara möjlig, och i den förhoppningen tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Blomberg: Efter den föregående talarens yttrande och yrkande kunde det knappast behövas att å utskottets vägnar taga till ordet, men det torde dock vara nödvändigt att något litet pointera den skiljaktighet, som föreligger mellan utskottets uppfattning och åskådningen hos den nämnde talaren. Det anförande vi från honom nyss hörde gaf mig en ny erinring om en erfarenhet, som jag många gånger gjort, att i allmänhet en motionär har en mycket angenämare ställning än det utskott, som

har att pröfva motionärens förslag, och den, som skall försvara betänkandet. Motionären kan saklöst komma fram med åtskilliga små öfverdrifter; han kan i sitt anförande tala många vackra ord om rika förhoppningar rörande det ämne, hans framställning angår, särdeles då han rör sig på sådana områden som i denna motion. — Det är så lätt för en motionär att yttra sig vackert och förhoppningsfullt rörande kvinnans skicklighet och förmåga i alla afseenden; han skall därvid alltid vinna välvilligt bedömande från många håll. Utskottet befinner sig däremot i en något mindre angenäm ställning. Det har att omsorgsfullt pröfva det förslag, som framställts, och att därvid taga under kallblodigt öfvervägande, hvad redan inhämtad erfarenhet verkligen kan anses vitsorda i afseende på det spörsmål, som föreligger; därvid kan det blifva nödvändigt för utskottet att noga se till, huruvida det finnes tillräcklig erfarenhet för att våga gå så långt, som motionären i sin ifver har velat föra oss. Särskildt hvad konstitutionsutskottet angår har ju inskräpts, att det har att iakttaga synnerlig varsamhet och icke bör förorda andra förslag till förändringar i grundlag än sådana, som utskottet kan pröfva högst nödiga och nyttiga. Härvid måste utskottet särskildt tillse, huruvida tillräcklig utredning ligger till grund för den omfattande förändring, som föreslagits. Denna ståndpunkt har utskottet, sin plikt likmätigt, ansett sig böra äfven i denna fråga intaga. Utskottet har visserligen funnit skäligt att följa motionären därutinnan, att det vill söka få borttaget det ovillkorliga hinder, som i grundlagen hittills funnits för kvinnans befordran till ämbeten och tjänster, till hvilka Konungen utnämner och å hvilka han utfärdar fullmakt. Men utskottet har — ehuruval det är ense med motionären däruti, att öfver hufvud taget just de ämbeten och tjänster, han omnämnt, skulle ägna sig för kvinnan såsom statstjänare — icke ansett det vara tillräckligt utredt, att kvinnan i afseende å *alla* de af honom angifna ämbeten och tjänster eger de förutsättningar, som äro nödvändiga för att hon med afseende å befordran till dem skulle kunna med mannen likställas. Härutinnan måste undersökning göras, icke blott generellt, utan i afseende å hvarje särskild art af tjänst; med hänsyn till dessa befattningar kan nämligen spörsmål otvifvelaktigt framställas, om ock i hvilken mån kvinnan verkligen lämpar sig för dem. Det måste naturligtvis också undersökas, huruvida icke vissa allmänna inskränkingar måste göras och föreskrifter gifvas i afseende å kvinnans anställande såsom statstjänare, hvilka icke ansetts nödiga med afseende å mannen.

Utskottet har för sin del funnit, att den formulering af stadgandet, som motionären föreslagit, enligt dess mening skulle innebära en generell likställighet mellan man och kvinna med hänsyn till dessa ämbeten. Genom uttrycket »Konungen må» kan nämligen stadgandet i den föreslagna meningen snarast tolkas på detta sätt, då det jämföres med föregående punkts »Konungen eger» och efterföljande punkts »Konungen obetaget». Såsom

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa statstjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

däremot uttrycket af utskottet formulerats — »Konungen må kunna» — torde denna möjlighet till misstydning undvikas.

Utskottet har sålunda velat borttaga det ovillkorliga hindret mot kvinnans befordran till statstjänst, å ett visst område, men detta blott i allmänhet. Inom detta område anser emellertid utskottet, att möjlighet till inskränkning bör erkännas samt att särskilda villkor må kunna efter närmare pröfning och vunnen erfarenhet fastställas. Därför har utskottet valt uttrycket »må kunna». Men utskottet, har velat åstadkomma något mera; det har velat särskildt påpeka, att den rättsställning, som genom det nya stadgandet skulle beredas kvinnan, är henne tillförsäkrad på ett fullkomligt rättsligt och säkert sätt. Utskottet har i detta hänseende velat gå längre än motionären, så att åt kvinnan inrymts fullt lagbestämd behörighet till vissa embeten och tjänster, om ock endast till sådana, hvilka efter pröfning, vid hvilken Konung och Riksdag enat sig, ansetts verkligen lämpa sig lika väl för kvinnor som för män eller för kvinnor med viss begränsning, om så finnes nödvändigt. Vidare har utskottet ansett, att man måste tänka sig vissa särskilda förutsättningar för kvinnors befogenhet till statstjänst, men att dessa likaledes böra genom öfverensstämmande beslut af Konung och Riksdag fastställas.

Detta har utskottet ansett innebära en trygghet för kvinnans rättsställning, en trygghet som är af verkligt värde, ty eljest skulle kvinnans ställning blifva sådan, att den visserligen ägde en grund i de fagra löften, som en grundlagsparagraf innebär, men att den å andra sidan kunde genom det sätt, hvarpå detta stadgande blefve tillämpadt, reduceras till ren värdelöshet. En rättsbehörighet, åt hvilken i viss mån skulle gifvas större omfattning, men som icke hade någon säker grund, ansåg utskottet icke böra genom grundlagsbestämmelser fastslås.

Vidare har utskottet sagt, att grunderna böra af Konung och Riksdag gemensamt fastställas. Härigenom har naturligtvis i viss mån den föreslagna grundlagsbestämmelsen kommit att innebära en inskränkning af Konungens hittills gällande rätt att bestämma angående ämbeten och tjänster, då inga särskilda inskränkande föreskrifter finnas. Men i själfva verket är icke denna inskränkning, denna begränsning af synnerligen stor betydelse. Ty det är faktiskt fallet, att Riksdagen genom den allmänna myndighet, som den efter hand fått på lagstiftningens område, numera med afseende å lagstiftning med Konungen medverkar i vida större omfattning än tidigare. Men icke nog därmed; genom Riksdagens statsregeringsmyndighet öfvar Riksdagen faktiskt jämväl ett mycket kraftigt inflytande på Konungens bestämningsrätt med hänsyn till det administrativa området. Därigenom kommer man till den intima samverkan mellan regering och representation, som utmärker den moderna staten, så att nästan på hvarje punkt uppstår en sammanslutning i vilja mellan de två. Och det är just en sådan sammanstämmighet i vilja, som utskottet ansett

vara en lämplig garanti för den rättsenliga ställning man här velat tillförsäkra kvinnan.

Det är sålunda för att åstadkomma tydliga rättsbestämmelser, som å ena sidan möjliggöra kvinnans tillträde till de ämbeten och tjänster, för hvilka kvinnans egenskaper kunna anses göra henne lämplig, och å andra sidan bestämdt angifva, i hvilken mån kvinnan må äga rätt att lika med mannen befordras till ifrågakvarande ämbeten och tjänster, som utskottets föreslagna formulering utarbetats.

Jag tror mig icke behöfva angifva flera skäl, utan yrkar nu helt enkelt bifall till utskottets hemställan.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Sedan motionären nu förenat sig med konstitutionsutskottet, så finnes ju ej någon egentlig anledning att särskildt upptaga till kritik hans eget förslag. Jag vill ej heller göra det, utan endast fästa uppmärksamheten vid en punkt i hans motivering, en punkt som han visserligen anförer endast refererande, men som emellertid tydligtvis är själfva grundvalen till hela den väckta motionen och som äfven tyckes hafva föresväfvat konstitutionsutskottet i dess förslag. Det är denna högst märkvärdiga punkt, där filosofiska fakulteten i Upsala uti sitt år 1867 afgifna yttrande, bland annat, säger: »Det skulle nämligen, om man förutsatte, att kvinna icke kunde vinna kompetens till viss tjänst, vara ändamålslost att medgifva henne rätt till afläggandet af kunskapsprof, ämnadt att utgöra ett kompetensvillkor för samma tjänst.» Detta påstående är naturligtvis fullständigt ohållbart. Det är ju gifvet, att det för en kvinna kan medföra en stor fördel att få aflägga en akademisk examen, äfven om hon icke kan få en statssyssla på grund af denna examen. Vi veta ju att en hel del damer aflagt läkareexamen och lefva på denna examen vida bättre, än de skulle hafva gjort, om de ej aflagt densamma och fått den kompetens den medför. Och på samma sätt med andra examina. Det är ju gifvet, att en kvinna, som aflagt filosofie doktorsgrad, bör hafva åtskilliga fördelar framför den, som ej tagit någon examen alls, t. ex. vid sökande af lärarinnebefattning vid flickskola, eller andra befattningar som redan nu kvinnor kunna erhålla. Alltså detta, som jag kallat för den yttersta grunden för motionärens förslag och för konstitutionsutskottets hemställan, detta påstående är falskt och därmed bliver också i själfva verket den konklusion, som man vill bygga på denna grund, ej så alldeles hållbar.

Om jag nu ser på konstitutionsutskottets förslag, medgifver jag villigt, att det har mycket stora fördelar framför motionärens, åtminstone efter mitt förmenande, men äfven konstitutionsutskottets förslag lider af åtskilliga betänkliga missförhållanden. Så t. ex. föreslår utskottet, att kvinnor skola kunna få utnännas af Kungl. Maj:t till läkare och till lärare, men att de närmare villkoren, under hvilka detta skulle ske, böra genom lag bestämmas. Om vi nu tänka efter, hvilka de läkarebefattningar äro, till hvilka Kungl Maj:t

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.

(Forts.)

utnämner, så befinnas de vara inalles fyra: militärläkare, hvilka utskottet själf i sin motivering misstänker att kvinnan ej passar till, provinsialläkare — och utskottet anser att icke heller den sysslan lämpar sig för kvinnor — vidare hospitalsläkare och slutligen lasarettsläkare. Nu är det min uppfattning, och vi måste ju här döma efter vår egen uppfattning, att kvinnorna äro precis lika olämpliga till lasarettsläkare och hospitalsläkare som till de båda öfriga läkarebefattningarna. Dessa sistnämnda läkaretjänster fordra en starkare fysik, än som kommit på kvinnans del, och jag för min del är alldeles öfvertygad om, att om vi, efter att hafva antagit konstitutionsutskottets förslag, komme att resonera om den af utskottet fördrade speciallagen, skulle vi få se den besynnerligheten, att just dessa fyra befattningar ej skulle komma att anses lämpliga för kvinnan. Då är ju absurdt, att 28 § i regeringsformen skall gifva kvinnan en rätt, som speciallagen beröfvar henne. Hvad nu lärarebefattningar angår, som utskottet anser vara hufvudsaken, säges det, att dessa äro »otvifvelaktigt af den art, att kvinnor lämpligen skulle kunna till dem lämnas tillträde. Kvinnans förmåga och duglighet inom dessa fack torde numera vara pröfvade och erkända». Detta sista påstående är fullkomligt gripet ur luften, ty det har ännu aldrig pröfvats, om kvinnan duger att undervisa t. ex. större ynglingar, därför att det aldrig förekommit annat än undantagsvis under profår. I profårskursen få ju kvinnor lika som män undervisa på olika stadier. Men detta är i alla fall den enda erfarenhet vi hafva om denna sak. Det är alldeles opröfvadt, om kvinnor duga att undervisa annat än gossar på lägsta stadium. Erfarenheten från folkskolor och från andra skolor gifver nämligen vid handen, att kvinnliga lärare äro på det lägsta stadiet alldeles utmärkta att undervisa gossar, hvaremot vi, som nämndt, sakna all erfarenhet, hvarpå något omdöme skulle kunna grundas, då frågan gäller om de duga till lärare i de högre klasserna. Den erfarenhet vi hafva från profårsinstitutionen talar snarare ett alldeles motsatt språk, och jag kan säga, att inom lärarekretsar är den uppfattningen tämligen allmän, att kvinnor icke duga att undervisa gossar på det högra stadiet. I det läroverk jag tillhör har man kanske större erfarenhet än på andra håll, därför att där funnits kvinnor anställda såsom lärare, och erfarenheten där går som sagdt alldeles gifvet i den riktningen, att på det lägsta stadiet går det alldeles utmärkt och att där passa kvinnor förträffligt till lärare, men redan i fjärde klassen är det i regel slut med kompetensen och lämpligheten. Det påstående, hvarpå nu konstitutionsutskottet byggt upp hela sitt förslag, är alltså, efter hvad jag tror mig hafva visat, utan motsvarighet i verkligheten. Det är efter mitt förmenande icke heller skäl att ändra grundlagen i denna riktning, förrän man fått just den erfarenhet, som utskottet redan tror förefinnas. Ej heller lärer det ännu vara bevisadt, att kvinnan uti intellektuellt afseende är jämställd med mannen. Detta är visserligen ett påstående, som ideligen upprepas, men ett påstående, som hvarken af historien eller det

dagliga lifvets erfarenhet ännu bekräftats. Låtom oss således dröja med att ändra grundlagen på det sätt nu är föreslaget, intill dess vi få någon erfarenhet att stödja oss på.

Hvarifrån skola vi då hemta denna erfarenhet? Jo, förra året har Riksdagen medgifvit kvinnor att blifva lärare i samskolor. Där kunna vi ju få någon ledning för vårt omdöme i fråga om kvinnans lämplighet att undervisa äldre gossar. För kvinnors utnämmande till dessa befattningar vid samskolan kommer grundlagen icke att behöfva ändras, ty lärare och lärarinnor vid samskolor skola icke utnännas af Kungl. Maj:t, utan af skolöverstyrelsen. För öfrigt vore det väl hastigt marscheradt att, sedan man gjort en så genomgripande förändring i fråga om kvinnors rätt att bekläda lärarebefattningar, som gjordes i fjol, då man gaf dem rätt att blifva lärare i samskolan, redan året därefter utsträcka rättigheten ytterligare, och innan man gifvit sig tid att se, huru det första steget kommer att utfalla. Jag kan för min del icke finna detta sätt att gå till väga vara öfverensstämmande med hvad som är för samhället gagneligt, och på detta skäl samt de andra, jag nu haft äran anföra, får jag vördsamt yrka afslag å såväl motionen som konstitutionsutskottets förslag.

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Herr Sjöholm: Herr grefve och talman! Våra grundlagar äro af den natur och beskaffenhet, att alla deras bestämmelser, äro synnerligen viktiga och betydelsefulla. Det finnes i dem knappast något, som icke berör statsskickets väsen och kärna. Och är detta sant, då vågar jag påstå, att den nu föreslagna grundlagsändringen är af den af alla största betydelse, såsom ingripande i samhällslifvets viktigaste förhållanden.

Nu föreskrifver 38 § i riksdagsordningen, att konstitutionsutskottet hos Riksdagen icke skall föreslå andra ändringar i rikets grundlagar, än dem utskottet finner vara högst nödiga och nyttiga. Att den här föreslagna grundlagsändringen skulle vara högst nödig och nyttig, är ej påvisadt af motionären, icke heller af utskottet eller af den hittills förda diskussionen, såvidt jag har kunnat uppfatta den, och jag betviflar att det kan påvisas. Redan af denna anledning kunde man sålunda yrka afslag å utskottets hemställan. Men jag skall icke stanna härvid. Jag vill något beröra själfva saken, därför att jag anser, att förändringen, om den komme i tillämpning, icke blott icke skulle vara nyttig, utan tvärtom verka skadligt, och det både för samhället och för kvinnan.

Ingen torde sätta kvinnan högre än jag, men just därför vill jag icke, att kvinnan skall dragas ned från sin höga ställning och att hon utan egentligt gagn skall träla och släpa ut sig i statslifvets tjänst. Det har uppgifvits af sakkunniga personer, att kvinnan ofta blir mycket nervös och snart utarbetad under sysslandet med de mera ansträngande befattningar, hvilka nu stå henne öppna. Skulle hon beforderas till provinsialläkare eller militärläkare eller hospital- eller lasarettsläkare, till hvilka tjänster jag anser henne alldeles olämplig, inge vi säkerligen hos henne se en ner-

Om ändring af § 28 re- geringsför- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

vositet, hvarom vi hittills lyckligtvis icke hafva någon aning. Men, säger man, det är icke nödvändigt att utnämna kvinnor till dessa befattningar. Kungl. Maj:t pröfvar i hvarje särskildt fall, och finner han en sökande man lämpligare, utnämnes denne. Men hvad betyder detta? Jo, man gifver i grundlagen utsikter och förhoppningar för kvinnan att befordras i statens tjänst, och man har räknat upp de tjänster, där hon har tillträde, men när utnämning kommer i fråga, då blir hon förbigången. Man gifver med ena handen och tager tillbaka med den andra. Man inbjuder till en täflingskamp med mannen å ett område, där kvinnan gifvetvis skall duka under. Hvad detta innebär och hvilka bittra frukter detta skulle i framtiden bära, därom behöfver jag icke yttra mig. Hemmet är kvinnans värld, hemmet skall hon skapa och i hemmet bör hon företrädesvis verka. Det är ju redan många andra områden öppna för henne, och om man tager dessa jämte allt som står i sammanhang med hemmet i betraktande, så torde det finnas lika många försörjningsmöjligheter för kvinnan som för mannen, och säkert är, att om kvinnan skall täflamed mannen vid besättande af de befattningar, hvarom nu är fråga och hvartill erfordras kunglig fullmakt, då får mannen mindre utsikter att kunna försörja sig, och därigenom komma äktenskapen att minskas. Men denna synpunkt får man strängt taget ej fästa sig vid, och grundlagen säger ingenting därom. Meningens med grundlagsstadgandet är, att staten skall få så dugliga tjänstemän som möjligt, och om man håller fast vid detta, då vet man också huru frågan skall bedömas. Tänker jag härförutom på hvad betydelse hemmet har för uppfostran, för bildning, för träfnad och frid i världen, och huru våra hem i framtiden skulle se ut, därest kvinnor skulle i någon större utsträckning vinna anställning i statens tjänst, då känner jag ansvaret af att med min röst bidraga till en sådan förändring, och därför anhåller jag att få yrka afslag å frågan i dess helhet.

Herr Billing: Här föreligger icke någon anledning att tala om likheten eller olikheten i intellektuell begåfning hos kvinnor och män; här finnes dumma män och kvicka kvinnor, likaså motsatsen, och detta faktum förändras icke därigenom, att den ena eller andra får en kunglig fullmakt. Jag tror därför, att denna sidan af saken kunna vi saklost lämna. Ingen lärar väl här betvifla, att åtskilliga former af verksamhet finnas, i hvilka kvinnan kan vara med och af hvilka hon också kommer att blifva delaktig uti en framtid. Det må nu synas för vår enskilda del önskdigt eller icke, det kan dock icke betviflas, att det kommer att öppna sig för kvinnan tillgång till åtskilliga ämbeten, från hvilka hon för närvarande är uteslängd, och därför skall jag ej heller inlåta mig på denna fråga. Jag ber att särskildt få accentuera, att jag icke vill förklara kvinnor vara dugliga till den eller den tjänsten, lika litet som att de äro odugliga till den ena eller andra befattningen — detta är en sak, som jag nu anser mig böra lämna. Frågan gäller här, huruvida man bör godkänna motionärens eller utskottets

förslag. För min del kan jag icke vara med om någotdera. Man har redan ett par gånger upprepat det gamla uttrycket från riksdagsordningen, att inga andra grundlagsändringar böra genomföras än sådana, som äro högst nödiga och nyttiga, och det kan väl ingen säga, att de hittills gällande förhållandena eller anordningarna gjort en grundlagsförändring i den utsträckning, som här föreslås och som utskottet förordar, högst nödig. En förändring i 28 § regeringsformen har jag däremot trott verkligen vara högst nödig med tanken på Riksdagens beslut i fjol. Åtminstone sades och erkändes då under diskussionen rörande läroverksreformen, att det behöfdes en grundlagsändring i nu antydda riktningen för att bereda kvinnor rätt till utnämning till anställningar vid vissa läroverk. Nu sade en talare nyss, att man skulle hafva ändrat mening i det afseendet, så att lärarinnor vid samskolan ej i likhet med andra lärare skulle erhålla kungl. fullmakt.

Jag kan därför omöjligen se annat, än att motionären i sitt förslag gått mycket längre än hvad de nuvarande förhållandena kräfvat, och han har icke blott gjort detta, utan han har också gått mycket långt. Om ett bifall gäfves åt motionärens förslag, skulle, såvidt jag kan förstå, därmed vara af Riksdagen fastslaget, att till alla dessa lärarebefattningar och läkarebefattningar o. s. v. borde kvinnor kunna utnännas. Jag upprepar hvad jag sade nyss, att jag icke vill ingå i någon undersökning, huruvida kvinnan lämpar sig för den ena eller andra af dessa befattningar; men hvad jag bestämdt vågar påstå, det är, att det icke kan vara rimligt, att efter den pröfning som nu föreligger, Riksdagen skulle uttala, att Riksdagen anser kvinnan lämplig för alla dessa befattningar; utan det enda rimliga är väl, att frågorna om kvinnans lämplighet för den ena eller den andra befattningen särskildt pröfvas hvar för sig. Det bör särskildt pröfvas, om hon lämpar sig för att blifva professor eller läkare, lasarets- eller militärläkare eller hvad det nu är. Jag menar, att själfva sakfrågan skall först pröfvas, nämligen om kvinnan lämpar sig för den eller den befattningen, och att man icke bör i ett slag utan att pröfva själfva sakfrågan bestämdt säga: hon kan allt detta, hon kan blifva utnämnd till alla dessa befattningar. Men sådant är, såvidt jag förstår, motionärens förslag. Han säger visserligen, att en sådan pröfning, som jag nu antydt, är obehöflig, ty han nämner uti inledningen till sin motion, att det är »otvifvelaktigt» att kvinnor kunna på ett fullt tillfredsställande sätt förvalta alla dessa ämbeten. Ja, detta säger han vara otvifvelaktigt, men jag blir lätt misstänksam, när folk nyttjar ordet otvifvelaktigt, ty jag har särskildt vid studiet af tyska vetenskapliga verk funnit, att när en vetenskapsman är tveksam om någon sak, så begagnar han vanligen uttrycket: ohne Zweifel. Att här nu i motionen står »otvifvelaktigt» kan således icke öfvertyga mig om saken. Jag upprepar, att jag anser det enda rimliga vara, att det blir föremål för särskild pröfning, om en kvinna skall befordras till lektor, professor, lärare, läkare o. s. v.; detta bör icke afgöras på det raska, drastiska sätt, att man sätter in i grundlagen, att hon skall

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.

(Forts.)

kunna till alla ämbeten utnämnas. Det vore väl bra besynnerligt, om ej Riksdagen, som i fjol så grundligt pröfvade en del obetydliga synpunkter, som framkommo i fråga om kvinnors utnämmande till den eller den lärarebefattningen, icke skulle fordra en dylik sakpröfning angående dessa i motionen omnämnda, ännu mera kräfvande ämbeten. Det är tydligt, att utskottet har känt något af det, som jag nu har velat antyda, och äfven försökt att i viss mån råda bot för hvad jag här anmärkt.

Då här antagligen ingen kommer att yrka bifall till reservationen, skall jag icke mycket tala om den; jag vill blott uttala, att jag anser, att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är i sak ganska minimal; och jag får säga, att jag i visst afseende föredrager reservationen därför att den är *klarare*. Där står uttaladt, huru en sådan där bestämmelse om grunderna skulle komma till, antingen genom gemensam lag eller i sammanhang med statsregleringen. Det kan väl icke af någon här betviflas, att en statsreglering, Riksdagen må fästa hvilka villkor som helst vid densamma, fordrar Konungens godkännande, och att således en godkänd statsreglering innebär ett gemensamt beslut af Konung och Riksdag. Däri äro både utskottet och reservanterna ense, att de vilja borttaga från Kungl. Maj:t den begränsade rätt, som Konungen haft inom detta område, att på administrativ väg förordna. Men jag skall icke fästa mig vidare härvid, då jag icke tror, att någon kommer att yrka bifall till reservationen.

Utskottets förslag, kan jag icke vara med om. Jag vill blott i förbigående säga, att det förefaller mig som om ett korrekturfel föreläge. Jag tycker det hade varit riktigare, om utskottet i stället för orden: »kunna utnämnas» sagt: »af Konungen kunna utnämnas». Denna paragraf hänvisar ju hufvudsakligen till Konungens utnämningrätt, — men detta är kanske blott en korrekturfråga. Och så är det naturligtvis icke heller därför, som jag icke kan gå med på utskottets hemställan. Mitt motstånd är grundadt på de ord, som utskottet här tillägger: »med tillämpning af grunder, som af Konung och Riksdag gemensamt fastställas». Först och främst anser jag, att denna bestämmelse är mycket för obestämd för att få plats i en grundlag och alldeles för oklar. Om jag läser utskottsbetänkandet och aktar på hvad jag har nyss hört vid utskottets ordförandes yttrande, kan jag ju få någorlunda reda på hvad utskottet menar, men om man blott läser utskottets paragrafformu- lering, tror jag, att de allra flesta skola stanna i mycket stor oviss- het om hvad utskottet menar med dessa »grunder». Det kan ligga nära till hands att här tolka ordet *grunder* lika med befordringsgrunder, att således meningen vore, att Kungl. Maj:t och Riksdagen skulle bestämma befordringsgrunderna, och man kan mycket väl tänka sig, att det fordras eller bör uppställas i vissa afseenden andra befordringsgrunder för kvinnor än för män. Man kan äfven tänka sig, att med *grunder* här afses den ordning eller den procedur, som skall iakttagas, och detta ligger nära till hands att föreställa sig, eftersom det första stadgandet i 28 § talar om

att Konungen skall utnämna efter förslag af vederbörande, då där-
emot något dylikt ej i fråga om kvinnors utnämning omnämnes.
Sedan kan man också tänka sig, att med *grunder* menas enligt af
Konung och Riksdag gemensamt beslutad lag. Jag anser detta
vara så oklart uttryckt uti redigeringen, att jag redan på denna
grund icke kan godkänna utskottets förslag.

Men det är visserligen icke blott den föreslagna formuleringen,
utan också rent sakliga skäl, som göra, att jag icke kan vara med
om detta förslag. Jag anser, att om utskottet också iakttagit en
större försiktighet än motionären, skulle dock Riksdagen genom
att antaga utskottets förslag i allt fall hafva fastslagit såsom en
allmän grundsats, att kvinnor skulle kunna utnännas till alla dessa
befattningar. Detta skulle vara fastslaget, och sedan skulle blott
de där antydda grunderna närmare angifva de ytterligare formerna
för utnämningen. I sak skulle det vara uttaladt, att kvinnor skulle
kunna till befattningarna utnännas, och det blefve sedan endast
fråga om att med denna utgångspunkt bestämma om grunderna.
Jag kan icke läsa utskottets ord på annat sätt. Men då kommer
jag tillbaka till min grundanmärkning mot motionären och utskottet,
att det icke bör nu bestämmas, att kvinnor kunna utnännas till
alla dessa befattningar, utan att det bör särskildt pröfvas, om de
skola kunna utnännas till den ena eller den andra arten af be-
fattningar. I grundlagen bör icke något annat förekomma, än hvad
som endast undanröjer hindret att tillämpa hvad som i annan
lag är bestämdt.

Hvad skulle då i detta fall utskottet hafva gjort? Jo, med
utgångspunkt af min uppfattning om att läroverksreformen kräfver
en förändring, anser jag, att utskottet skulle inskränkt sig till att
undanröja hindret för Kungl. Maj:t att göra den utnämning, som
Riksdagen och Konungen beslutat i afseende å kvinnors anställning
vid läroverk. Antingen skulle utskottet inskränkt sig till detta
och då hade ej utskottet träffats af anmärkningen att hafva gått
längre än nödigt är. Jag vill blott tillägga, att det hade icke blifvit
någon farlig detaljering i grundlagen. Ty det är naturligtvis mycket
mindre detaljering att nämna en än att räkna upp alla dessa be-
fattningar. Eller också, om utskottet ej velat inskränka sig till
detta, utan velat taga upp frågan i allmänhet, anser jag utskottet
kunnat hafva god ledning i hvad som utskottet själf citerar från
norska grundlagen, där det heter:

»I hvilken Udstrækning Kvinder, der opfylder de for Mænd
ved Grundloven foreskrefne Betingelser, skal kunne ansættes i Em-
beder, bestemmes ved Lov.»

Ett förslag med liknande innebörd menar jag kunnat hafva
varit rimligt, och en bestämmelse i den riktningen i grundlagen
anser jag på grund af nuvarande förhållanden vara både nyttigt
och nödig; men af de skäl jag anfört, nödgas jag att nu yrka
afslag å såväl motionen som utskottets förslag.

*Om ändring
af § 28 re-
geringsfor-
men i syfte
att bereda
kvinnor till-
träde till
vissa stats-
tjänster.*
(Forts.)

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

Herr Säve: Den moderna lagstiftningen sätter en ära i att strängt fasthålla vid principen om allas likhet inför lagen, men den principen gäller då icke, när det är fråga om att skipa rättvisa åt kvinnan. Det känna nog kvinnorna, och det känna äfven vi här inom Riksdagen på grund af den erfarenhet vi vunnit, när det varit fråga om att söka åt den gifta kvinnan förvärfva full myndighet eller då fråga varit, såsom ju här är fallet, att vidga områdena för kvinnans verksamhet.

Den föreliggande motionen afser ju ett vidga kvinnans verksamhetsområden på tvenne fält, lärarens och läkarens. Det har ett visst intresse med sig att se, att i den riksdagsskrifvelse, som den ärade motionären här i motiveringen till sin motion särskildt citerat, skrifvelsen af år 1866, som varit banbrytande för kvinnosaken så till vida, att den ledt till rätt för kvinnan att aflägga maturitetsexamen och åtskilliga akademiska examina, särskildt framhållas såsom för henne lämpliga verksamhetsfält just lärareverksamheten och läkareverksamheten. Det är därför egendomligt, att man trots 40 års erfarenhet ännu tvekar att vilja draga ut konsekvenserna af den princip, som man redan 1866 erkände såsom riktig.

Jag kan väl förstå, att betänkligheter framställas mot att vidga områdena för kvinnans verksamhet på fält, där man icke varit i tillfälle att pröfva hennes duglighet eller lämplighet. Men jag har svårt att förstå, hvarför man just skall framställa betänkligheter mot att utsträcka eller vidga verksamhetsområdet för henne på fält, där man redan varit i tillfälle att pröfva hennes duglighet. Och jag vågar påstå mot dem, som här sagt annorlunda, att man haft tillfälle att väl pröfva kvinnans lämplighet för lärarekallet. Man har gjort det inom folkskolorna. Man har haft tillfälle att göra det inom folkskolelärarinneseminarieerna och likaledes inom den mängd af högre skolor för kvinnlig ungdom, vi hafva i vårt land. Men, säger man, kvinnan är icke lämplig för att undervisa i gosskolorna. Jag har den öfvertygelsen, att, är kvinnan lämplig att t. ex. vara föreståndare för en stor skola för kvinnor, hon nog också är lämplig att undervisa i en klass med 25 eller 30 gossar.

Riksens Ständer anförde i sin skrifvelse år 1866 i denna fråga, bland annat: »I fråga om skollärarekallet synes det uppenbart, att kvinnans deltagande däri icke kan annat än bidraga att åt ynglingens uppfostran gifva den förädling, som man eljest förväntar af familjelifvets inflytande, och erfarenheten i åtskilliga länder har bestyrkt, att disciplinen ibland lärjungarne icke under den kvinnliga lärarens närvaro är mindre än under den manliges.» Mina herrar, när vi förlidet år här diskuterade den stora läroverksreformen, framhölls det med all styrka af en ärad talare, att skolans uppgift väl ändock icke är blott och bart att meddela undervisning, utan äfven att uppfostra. Ja skolans uppgift är äfven en uppfostrande, och jag vågar påstå, att den är eller bör vara den väsentligaste af hennes uppgifter. Nu vågar jag ock

påstå, att den uppgiften skulle underlättas, om kvinnorna sattes i tillfälle att deltaga i undervisningen vid de allmänna läroverken. Den blifvande skolstadgan kommer att minska feriernas längd, och det med rätta. Därpå följer dock en olägenhet. Det är den, att gossen härigenom en längre tid drages från det förädlade och uppfostrande inflytande, som hemmet utöfvar. Då tänker jag mig, att det vore en fördel för läroverken från uppfostrans synpunkt, om kvinnor undervisa däri jämte de manliga lärarne, ty genom just dessa kvinnliga lärare befästas för gossarna bäst förbindelserna med hemmen och deras mödrar.

Här har gjorts den anmärkning, att ett bifall till konstitutionsutskottets betänkande skulle leda till något rent absurdt, t. ex. till att kvinnor skulle kunna tagas till vissa för dem olämpliga läkarebefattningar, exempelvis till provinsialläkarebefattningar eller militärläkarebefattningar. Ja, detta är ju onekligen en anmärkning, som är berättigad. Men låtom oss dock se litet närmare på den saken! Är det i själfva verket så befängdt att framhålla den tanken, att äfven en kvinna skulle kunna duga till en och annan af dessa befattningar? Det är märkligt att se i historien, huru man i alla tider har tillerkänt kvinnan för läkareverksamhet särskildt passande och lämpliga egenskaper. Jag har kommit att tänka på, att den grekiska folkfantasiën, då den skapade sina myter, personifierade hälsan såsom en kvinna, Hygiea, gudinnan, som är afbildad med skålen med örtsaften, ur hvilken hon ger en orm, som här är symbol för föryngringen, att dricka. Det är märkligt, att vår nordiska mytologi låter läkarekonsten representeras af denna Eir eller Eira, den stillande, den lindrande, såsom namnet betyder, efter hvilken, liksom efter Hygiea, nu våra läkare uppkallat en af sina tidskrifter. Det är märkligt, om man följer de gamla sagorna och de äldsta historiska berättelserna, att se, att de, som i de gamla tiderna utöfvade läkekonsten, företrädesvis voro kvinnor, och opinionen, föreställningen om kvinnans speciella begåfning för läkareyrket går sedan dess igenom de djupa massorna hos vårt folk och har gjort det ända till senaste tid. Man observere, hvilket förtroende det sättes till dessa »kloka gummor». Deras konst har visserligen varit uppblandad med vidskepelse, skrock, kanske äfven charlataneri, men man har mången gång ej kunnat fränkänna dem denna läkareblick, som är den store läkarens stolthet. Hvilken mängd af kvinnor har icke för öfrigt i våra dagar ägnat sig åt sjuksköterskeketlet! Jag har aldrig hört, att man gjort anmärkning mot deras förmåga att vid sjuksängens utöfva den arten af verksamhet. Sedan det blifvit tillåtet äfven för kvinnor, ha ju också medicinska examina aflagts af en mängd kvinnor, och dessa utöfva ju nu vanlig praktisk läkareverksamhet. Jag har icke heller hört, att man gjort anmärkingar mot det sätt, hvarpå de fullgöra sin uppgift. Den läkekonst, som de gamla företrädesvis sysslade med, var nu icke att bota invärtes sjukdomar, utan att bota sår, som erhållits under striderna. Skulle det i våra dagar vara olämpligt för kvinnliga läkare att deltaga i

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

sjukvården i fält, t. ex. i Mandschuriet, där massor af soldater nu som bäst förblöda? Jag är öfvertygad om att man där skulle med tacksamhet mottaga kvinnliga militärläkare, och näppeligen skulle det falla någon in att mot dem rikta ett hånande ord. Saken har sina sidor. Sådana kunna förhållandena blifva äfven i vårt land, att våra manliga läkarekrafter i ett krig icke räcka till för den militära sjukvården, och det kan då vara en fördel för våra unge soldater att hafva kvinnliga läkare till hjälp, då de ligga sårade på slagfälten.

Saken har, om man ser närmare på den, äfven sina ljusa sidor, så att det är icke blott anmärkningar, som kunna framställas. För min egen del inser jag emellertid väl, att det under våra nuvarande fredliga förhållanden är mindre lämpligt att engagera kvinnliga läkare som militärläkare. Det är också tanken härpå, som gjort, att utskottet vidtagit den ändring i herr Tryggers motion, som framgår af utskottets kläm.

Jag har icke mera att tillägga för tillfället, herr grefve och talman, hvadan jag inskränker mig till att yrka bifall till konstitutionsutskottets betänkande.

Herr Nyström, Carl: Det är nästan förvånande, att under den diskussion, som nu pågått, hittintills icke ett ord har nämnts om den sak, som dock skall ligga till grund för hela det sträf- vande, som man genom grundlagsändringen vill befordra, nämligen *kvinnans rätt*. Det saknas ingalunda allehanda andra betraktelse- sätt om förmåner, som kunna vinnas, eller faror, som kunna riskeras. Dessa hafva blifvit vederbörligen accentuerade, men ingenting har nämnts om kvinnans rätt, och det bör dock vara hufvud- spörsmålet: kvinnans rätt, grundad på hennes människovärde, den enda grund, som borde finnas för en sådan rätt. Ja, äfven en annan synpunkt! Det är *statens bästa*. Dessa två: statens bästa och kvinnans rätt, i praktiken erkänd, äro, menar jag, de viktigaste synpunkterna, och från dessa synpunkter tror jag nog också, att utskottet har behandlat frågan. Det är nu så väl, att de två viktiga intressen, som jag nämnt, absolut sammanfalla. Det ena tillgodoses, när det andra tillgodoses. Och detta är en stor lycka. Ty då kan man veta, att man i sin sträfvan tjänar det ena stora ändamålet utan att motverka det andra.

När nu denna sak efter min tanke måste vara alldeles klar, förfalla en hel del betänkligheter, som här äro framställda från olika håll. De förfalla också, tänker jag, om man vill lämna någon liten uppmärksamhet åt konstitutionsutskottets procedur. Konstitutionsutskottet ville på grund af de rättsgrundsatser, som jag nämnt, befordra saken, men stod inför nödvändigheten att, för att vinna detta, göra ändringar i grundlagen. Det gick icke an att utan vidare undanröja alla inskränkingar, öppna alla portar, inbjuda till alla platser, ty, herr grefve och talman, af rent fysiologiska skäl — och af inga andra — äro åtskilliga af dessa platser för kvinnan omöjliga. Man skulle således ploeka, man skulle taga

ut vissa, som man ville i grundlagen öppna för henne eller rent af förbehålla för henne, och utesluta andra. Ett utkast till grundlagsändring gjordes inom utskottet i den riktningen, men det blef en helt vanskaplig grundlag detta utkast med sina många förbehåll och sina undantag, och sådant kunde konstitutionsutskottet icke bjuda Riksdagen. Man fick därför söka en annan utväg, och det är just hvad nu konstitutionsutskottet efter mitt förmenande lyckligen har funnit. Man måste inskränka sig att *undantaga det hinder*, som grundlagen ställer mot en utveckling i detta afseende, och i stället lämna åt en speciellag eller åt en granskning, företagen af Konung och Riksdag, att bestämma de punkter, för hvilka man skulle kunna fatta de positiva besluten och beskrifva de nya verksamhetsfält, som sålunda skulle öppnas för kvinnan. Alltså, kort och godt, programmet: *tag bort från grundlagen hindret och reservera för kommande handläggning af statsmakterna de positiva besluten!*

På det sättet hade man ju hopp att kunna komma till något resultat. Det är också beskrifningen af denna procedur, som utgöra det bästa svaret på de gjorda anmärkningarna. Såväl herr Nyström som herr Billing synas mig hafva fastnat på den omständigheten, att de begärt positiva förslag, hvilka icke kunna komma förrän vid pröfningen n:o 2, och förbisett nödvändigheten att först bana väg för pröfningen, denna pröfning, denna lagstiftning, dessa positiva resultat. Man behöfver icke uppehålla sig med någon vederläggning af gjorda invändningar, allenast man fasthåller detta: *undantag hindret för positiva beslut genom en grundlagsändring!* Hvarför kunna ej båda delarne ske på samma gång? Nej, naturligtvis icke! Ty grundlagsändringen är en mycket besvärligare och långvarigare procedur än ävägbringandet af de författningar, man vill hafva utarbetade genom särskild lagstiftning.

En fråga, och en mycket farlig fråga, har här framställt af biskop Billing, när han sade, att han icke hade någon betänklighet mot reservationen från Andra Kammarens ledamöter i utskottet. Jag skall be att få öfverlämna denna åsigts bemötande till utskottets ordförande, som jag med glädje finner hafva begärt ordet efter mig.

Men det där är nu tankar om lagstiftningen. Jag trodde verkligen, att det under hela denna behandling skulle blifva fråga om lagstiftning, hvad man skulle göra med grundlagen och på allmanna lagens område och dylika helt prosaiska frågor. Men det har ej så gått, utan det har inträffat, att vi ett, två, tre stå midt i en brinnande kvinnosaksdiskussion, i en strid icke om kvinnan, utan mot kvinnan. Sådant skall ju också någon gång förekomma, men jag får säga, att när Riksens Ständer så långt tillbaka som på 1850-talet, vill jag minnas, förklarade, att tiden då var inne att tillgodose statens bästa och kvinnans rätt genom att utvidga hennes verksamhet, och sedan kvinnan på detta område skaffat sig en meritlista, som således sträcker sig öfver många, många 10-tal af år, tycker jag verkligen, att det är litet betänkligt att gentemot de kraf, som kunna grundas på en sådan meritlista, en

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 re-geringsfor-men i syfte att bereda kvinnor till-träde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

sådan utveckling, komma och ställa upp sådana funderingar som att man kanhända utsätter henne för allehanda faror, om man lämnar henne för stor frihet. Herr grefve och talman, jag tror, att man kan lämna åt kvinnan själf att bedöma dessa faror, och att hon, utan att man behöfver instänga henne inom skyddande skrankor, skall kunna värja sig. Det är sant, att å denna merit-lista, som kvinnan förvärfvat under den långa utvecklingstiden, finnes en och annan fläck. Det kan ej nekas, men ej heller kan nekas, att, som det latinska ordstäfvet heter: »plurima nitent». Det mesta glänsar — och vi hafva ej råd att sätta detta ljus under ena skäppo. För resten får jag säga, att å andra sidan tyckes icke heller manfolket vara idel ljusalfter längs hela linien; så att de förevitelser, som i ett eller annat afseende anförts mot kvinnan, få nog äfven männen taga åt sig, och det i drygare mått.

Bör då kvinnans verksamhetsfä utvidgas? Ja, kvinnans med-arbete måste vi hafva. Det växer upp omkring oss så otroligt mycket ondt och styggt och vrängt, rubbade rättsbegrepp, förvänd smak, fula sympton från alla håll och kanter, mot hvilka striden måste upptagas och fullföljas. Och i den striden måste vi hafva kvinnan till stridskamrat, och hon skall, för att vara vår bundsförvant i striden, hafva ej blott bildning, utan äfven utbildning, och ej blott god vilja, utan äfven erfarenhet och den auktoritet, som känslan af ansvar i sig innefattar. Kvinnan måste vi på det sättet hafva på vår sida i striden mot de onda makterna, och jag vågar till-foga den förhoppning, att hon i den striden skall stå på vår högra flygel.

Herr grefve och talman, jag yrkar bifall till utskottet förslag.

Herr Blomberg: Jag skall ej länge uppehålla kammaren, men jag finner mig nödsakad att i ett par punkter belysa här gjorda uttalanden mot konstitutionsutskottets utlåtande.

Jag ber då först och främst att få bestämdt betona, att den förändring af ifrågavarande paragraf, som af utskottet föreslagits, har afsetts icke blott för stunden, utan för framtiden. Paragrafen har formulerats så, att den oförändrad kan bestå, under det att genom de närmare bestämmelser, som af Kungl. Maj:t och Riksdagen beslutas, ändring ändock kan ske med afseende å kvinnans kompetens för olika ämbeten — en ändring, som helt naturligt kan komma att försiggå på grund däraf, att kvinnan kan komma att i ännu högre grad än hittills förvärfa för statstjänster nödvändiga förutsättningar och att sålunda också tillgången på därför utbildade kvinnor blir större, än hvad nu är förhållandet. Detta är också grunden, hvarför man i paragrafen upptagit så allmänna bestämmelser som lärareplatser vid statens läroanstalter, andra befattningar vid anstalter för vetenskap, slöjd eller skön konst samt slutligen läkarebefattningar. Ty härmed är intet annat an-gifvet än omfattningen i allmänhet af de tjänster, som man anser sig kunna anförtro äfven åt kvinnor efter den särskilda ompröfning, som en föregående talare så mycket talade om och som

äfven vi anse vara nödig, men som är nödvändig först när man går till pröfning af de grunder, hvilka skola fastställas såsom nödvändiga med afseende å kvinnornas användning på detta i allmänhet angifna område.

Jag tror ock, att utskottet kan anse sig hafva rätt i det påståendet, att de platser, som här äro omförmälda, öfver hufvud taget efter erfarenhetens vitsord kunna anförtros åt kvinnor inom vissa närmare angifna gränser och med iakttagande af vissa närmare angifna föreskrifter och bestämmelser.

Vidare anhåller jag att få fästa kammarens uppmärksamhet vid, att en föregående talare på västmanlandsbänken gjorde en anmärkning mot utskottets formulering, syftande därhän, att utskottet skulle hafva förbisett att gifva anvisning på, huru utnämningar af kvinnor skola ske. I den nya punkten stå dock uttryckligen angifna ett par ord, som sammanbinda denna punkt med den föregående. Där står nämligen, att kvinnor må befordras *i den ordning, som ofvan sagts*, d. v. s. af Kungl. Maj:t i statsrådet och med iakttagande af de föreskrifter för öfrigt, som gälla för män.

Jag har endast en sak att ytterligare framhålla. Man har gjort hänvisning till den norska grundlagens bestämmelser och förordat, att man skulle hänvisa till särskild lagstiftning rörande kvinnans behörighet till ämbeten. Denna utväg har utskottet ej kunnat förorda, därför att vår författning är byggd på andra förutsättningar angående lagstiftningens betydelse och omfattning i allmänhet än den norska. Under det man i Norge gör litet af hvarje till lag, så stå vi i Sverige kvar på en annan ståndpunkt, i det att vissa angelägenheter bestämmas genom lag, medan andra åter ordnas på annat sätt genom Konungens beslut eller genom beslut, som förutsätta sammanstämmighet i vilja mellan Kungl. Maj:t och Riksdagen. Det är både å samföld lagstiftning och å andra sammanstämmande beslut, som utskottet velat hänvisa genom orden: »grunder, som af Kungl. Maj:t och Riksdagen gemensamt fastställas».

Till sist vill jag blott taga upp det spörsål, som varit utgångspunkten för flere talare och som jag också omnämnde i mitt föregående yttrande, nämligen frågan, huruvida en dylik grundlagsändring, som här af utskottet förordas, kan sägas vara nödig och nyttig. Jag tror, att denna grundlagsändring, formulerad på det sätt, som utskottet föreslagit, är nödig, ty först därigenom beredes möjlighet för en kvinna att kunna brukas i hvarje stats-tjänst, hvartill hon kan pröfvas fullt skicklig och lämplig. Därigenom blir det ock möjligt att befordra kvinna till vissa stats-tjänster, äfven om dessa skulle flyttas in under Konungens utnämningsrätt, sedan kvinnornas behörighet till samma tjänster redan förut erkänts; grundlagens formulering bör ej lägga hinder i vägen för att ett redan förut genomfördt användande af kvinnor fortfarande må kunna äga rum. Ändringen är nyttig därför, att den är ägnad att tillgodose ett statsändamål, ett statens intresse, så att staten må inom den ram, som här är angifven, kunna an-

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

vända äfven kvinnans krafter, om och när de prövas vara för statstjänsten ändamålsenliga och lämpliga.

Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Tamm, Hugo: Då ingen talare är vidare antecknad på listan och jag således ej behöver afbryta den stora diskussionen om hufvudsaken, så skall jag be att få göra en anmärkning uti ett alldeles från frågan fristående ämne. Det förekommer nämligen en passus här i motionen, där motionären talar om, att de kvinnor, hvilka önska anställning vid de allmänna läroverken, hafva genom dispens fått rätt att söka adjunks- och kollegabefattningar, och därefter säger motionären: »Så till vida torde genom den nya läroverksstadgan förhållandena härvidlag komma att ändras, att kvinnor kunna inom samskolorna erhålla anställning. Då emellertid de platser, som kvinnorna i dessa samskolor kunna erhålla, såväl i ekonomiskt afseende som beträffande lärarinnornas ställning inom skolan, äro underordnade befattningar, i regel afsedda för kvinnor med den närmast med studentexamen jämförliga kompetens, som afgångsexamen från den treåriga kursen vid högre lärarinneseminariet i Stockholm gifver, torde de icke rimligtvis kunna fylla de anspråk på en mot deras kunskapsprof svarande verksamhet och därtill hörande förmåner, som kvinnor med fullständig adjunks- och lektorskompetens med skäl kunna uppställa.» Jag fattar för min del fullkomligt, att en universitetslärare håller på universitetsexamen; jag finner det helt naturligt och rätt. Men att därför nedsätta ett annat läroverksinstitut det synes mig ej vara vare sig naturligt eller rätt. Då jag haft Kungl. Maj:ts förtroende att under ett par år vara ordförande i direktionen för detta läroverk, så har jag ej kunnat låta dessa uttryck, åt hvilka här gifvits offentlighet, få passera utan någon som helst gensaga. Jag vill då i afseende å detta läroverk fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att om vi se på fordringarna för afgångsexamen vid läroverket, kan denna examen ingalunda jämnställas med studentexamen. Det är visserligen sant, att de matematiskt-naturvetenskapliga ämnena äro svagare utvecklade vid seminariet än vid de allmänna läroverken, ehuru man kan säga, att den högre matematikkursen i det hela motsvarar studentkursen å latinlinien B. Dessutom undervisas vid detta läroverk i ett par ämnen, som onekligen ej få fränkännas betydelse, nämligen fysiologi och hälso-lära, hvilka icke studeras till studentexamen. Om vi nu gå öfver till de andra hufvudämnena, så äro t. ex. kurserna i moderna språk mycket mera motsvarande de kurser, som fordras för filosofie kandidatexamen, särskildt i hvad som rör grammatik och allmän språkkänedom. Fordringarna i litteraturkänedom äro något mindre, än som fordras för kandidatexamen, men öfverstiga vida fordringarna i studentexamen. Och hvad beträffar de stora ämnena, historia, kyrkohistoria, svenska språket och litteraturhistoria, så gå kurserna vida öfver studentexamen. I pedagogik ingår en icke obetydlig kurs i filosofiens historia. Den psykologi och logik,

som där läses, motsvarar mer än tillräckligt fordringarna för approbatur i filosofie kandidatexamen, och didaktiken har icke ens någon motsvarighet i de allmänna läroverkens kurser. På grund häraf tror jag icke, att man har rätt att säga, att den kompetens, som vinnes genom afgangsexamen vid detta läroverk, närmast sammanfaller med studentexamen, utan att denna kompetens är vida högre.

Men det tillkommer här en annan sak, nämligen dessa lärarinnors lämplighet för undervisningsverksamhet. Jag har för min del någon erfarenhet af huru det läses vid såväl allmänna läroverken som vid universitetet. Jag låg länge vid universitetet, och som min tid icke upptogs just så mycket med läsning, så hade jag så mycket bättre tillfälle att se, huru andra läste. Jag har dessutom erfarenhet om allmänna skolorna, då jag icke saknat unga söner, hvilka genomgått sådana skolor. Jag har också af Kungl. Maj:t insatts i styrelsen för nu ifrågakvarande läroverk och har där bevistat lektioner och examina, och jag kan ej förneka, att jag i början blef aldeles förvånad öfver den undervisning, som där bedrefs, och den mognad, som där förefanns. Det kan ju dock hafva sin naturliga förklaringsgrund, ty först och främst äro inträdesfordringarna ingalunda så små. Efter sjunde klassen vid flickskolorna hafva flickorna ungefär lika lång utbildningstid för inträde i seminariet som till studentexamen, d. v. s. 3 à 4 år. Härtill kommer hela kursen vid seminariet, eller 3 år, och den kursen har betydelse äfven därtinnan, att läroverket, därigenom att flere söka inträde än som kunna komma in, naturligtvis har möjlighet att så att säga plocka ut de mest begåfvade och intelligenta af de unga flickor, som söka inträde. Detta har naturligtvis åter högst betydlig inverkan på undervisningen vid detta läroverk. Men den största vikten lägger jag ändå vid själfva formen af undervisningen vid detta läroverk. Den frihet i undervisningen, som hittills rådt åtminstone i flickskolorna och äfven å högre lärarinneseminariet, skall ovillkorligen hafva till följd mycket mera mognad hos eleverna och i själfva arbetet, än någonsin kan förekomma vid de allmänna läroverken. Det tillgår nämligen på det sättet, att i flera af ämnena få eleverna taga långa kurser, och sedermera är det tentamen i dessa ämnen. Men dessutom bevista dessa blifvande lärarinnor under sin beredelse tid undervisningen i normalskolan och få redogöra för sin uppfattning af hvad de där hört och sett, och detta korrigeras sedermera af lärarne. Vidare bör man ihågkomma den öfning i undervisning, som de få genom att själfva få undervisa uti normalskolan under sträng kritik af lärarne. Det är således klart, att hela denna undervisning måste bibringa dem mognad. Ännu gäller den gamla latinska satsen: docendo discimus. Detta är förklaringsgrunden, hvarför denna undervisning såsom beredelse står särdeles högt. Jag hemställer till kammaren: hvilka tror kammaren vara bättre beredda att öfvertaga lärarekallet, de, som på detta sätt under 3 år hafva studerat och öfvat sig och utvecklats särskildt för detta positiva ändamål att kunna leda undervisning, eller de, som vid universi-

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa statstjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 re- geringsfor- men i syfte att bereda kvinnor till- tråde till vissa stats- tjänster.
(Forts.)

tetet aflagt filosofie kandidatexamen eller ännu högre examen, men hvilka under sin studietid vare sig genom kollegier eller läsandet af böcker uteslutande ägnat sin tid åt att inhämta ett visst mått af kunskaper? Jag för min del kan ej annat än finna, att svaret måste vara alldeles klart. Jag vill ej nedsätta de akademiska examina på något vis. Examina äro nödvändiga, men då man skall gå ut till sin speciella verksamhet i lifvet, beror det allt bra mycket på, huru kunskaperna inhämtats och hur utbildningen vunnits. Man bör kanske påminna sig den gamla satsen: bok- stafven dödar, men anden gör lefvande.

Herr Trygger: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag att få säga, att det aldrig varit min mening att i motionen uttala något förnärmande om högre lärarinneseminariet eller dess lärjungar. Jag uttalade endast en uppfattning, som jag trodde vara riktig.

Men det var ej därför jag begärde ordet, utan för att, innan kammaren fattar sitt beslut i denna fråga, få draga fram för kam- maren de skäl, som här anförts af dem, hvilka yrkat afslag på motionen och utskottets hemställan. Jag tror, att jag ej behöfver mer än att erinra kammaren om dessa afslagsskäl, för att kamma- ren utan tvekan skall bifalla utskottets hemställan. För det första: min mycket ärade vän på sörmlandsbänken hade två skäl af mera högtidlig och ett af mera prosaisk art. Han förklarade först, att kvinnan genom ett bifall till hvad här föreslagits skulle dragas ned från sin höga ståndpunkt för att träla och slita ut sig i sta- tens tjänst, hvarigenom hon blefve nervös, och då kvinnan efter hans uppfattning var hemmets centrum, så skulle väl nervositeten också sprida sig till de äkta männen. Med anledning häraf vill jag fråga min ärade vän: hvad är det egentligen för hög ställning kvinnan intager? Hvilken ställning afser han? För mig är det en hög ställning, att man får utbilda sig och använda sin intelligens, och jag har ej heller sett, att detta hindrat kvinnan att till- godogöra sig andra egenskaper, som hon kan hafva. Vidare gjorde talaren gällande, att kvinnans uppgift är att skapa ett hem. Ja, det är lättare sagt än gjordt. Det är i allmänhet ej kvinnan, som tager initiativet i dylika fall. För öfrigt torde erfarenheten hafva visat, att de kvinnor, som skaffat sig kunskaper och vetat använda dem, visst icke kommit på öfverblifna kartan, utan tvärtom, de hafva blifvit erbjudna att skapa hem och hafva gjort det på ett synnerligen tillfredsställande sätt. Jag har aldrig hört, att den bildade kvinnan i hemmet skulle fylla sin uppgift sämre än den, som ej fått någon utbildning. Men så kommer det prosaiska skälet: kvinnan skall ej täfva med mannen, ty då blir det minskade utsikter för mannen att försörja sig och följaktligen blir det mindre antal äktenskap. Ja, äro vi verkligen sådana stackare, att vi ej våga täfva med kvinnan, ligga vi verkligen under i konkurrens- kampen med henne, då synes det vara fullt riktigt och i sin ord-

ning, att kvinnan får taga segern och segerns pris. Dessa argument hafva således ingen giltighet.

En talare på upplandsbänken yttrade, att det ej var bevisadt, att kvinnan är intellektuellt jämnställd med mannen. Då frågar jag honom: är motsatsen bevisad? För öfrigt, äfven om motsatsen vore bevisad, kan jag ej tro, att, när man t. ex. skall tillsätta en adjunktsbefattning i en skola, det beror på huruvida det kvinnliga släktet såsom sådant är underlägset det manliga släktet i sin totalitet, utan jag trodde, att om man beredde kvinnan tillträde till dylika platser, skulle undersökningen gå ut på huruvida denna kvinna A. såsom sökande är bättre kvalificerad för platsen än herr B. eller C. Således, äfven om det kvinnliga släktet vore underlägset det manliga öfver hufvud taget, hade jag ej tänkt mig, att det skulle vara något hinder för en kvinna att få en plats, därest hon vore öfverlägsen sina manliga medsökande.

Från en talare på västmanlandsbänken har gjorts gällande, att det rättaste här vore, att man med afseende å hvar särskildt slags befattning undersökte, huruvida kvinnor lämpade sig för densamma, och därest så vore förhållandet, kunde man åt henne gifva rätt att få söka denna befattning. Man borde således icke taga saken ens så generellt, som utskottet och motionären gjort. Jag får dock säga, att jag icke förstår detta resonemang riktigt, ty det är just den af den ärade talaren afsedda undersökningen, som skulle möjliggöras genom den nu föreslagna grundlagsändringen. Då grundlagen nämligen utgör ett hinder för kvinnan att få vissa befattningar, kunna vi väl icke lämna henne tillträde till någon af dessa befattningar utan att först undanröja det grundlagsenliga hindret. Det finns visserligen den utvägen att, hvarje gång en kvinna anses förtjänt af att komma i fråga vid tillsättandet af ett visst slags befattning, göra en grundlagsändring, men anse herrarne verkligen, att man bör lösa frågan på sådant sätt, när man genom en icke alltför generell grundlagsändring kan för en tid framåt reglera saken?

Hufvudskälet för min ställning i denna fråga är, att jag, med allt erkännande af mannens intelligens, energi och förmåga, dock tror, att det skulle vara nyttigt för vårt land, om kvinnorna finge visa hvad de duga till samt erhöle tillfälle att utveckla sin intelligens och sin förmåga. Och då här icke är fråga om att gifva kvinnorna företräde framför män, som äro dem öfverlägsna, utan att gifva dem möjlighet att få täfla med män och öfvervinna dem, som äro dem underlägsna, kan jag ej finna, att man ur synpunkten af att förändringen icke skulle vara nödig eller nyttig kan med skäl hemställa om afslag på utskottets betänkande.

Jag vidhåller fortfarande mitt yttrande.

Herr Boström, Filip: När jag genomläste konstitutionsutskottets betänkande och däruti fann, att dess samtliga tjugu ledamöter varit eniga om att föreslå Riksdagen en grundlagsändring på grund af den föreliggande motionen, så kunde jag aldrig tänka

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

mig, att den debatt, som här i dag skulle blifva förd, skulle komma ut på den stora kvinnofrågan, utan jag föreställde mig, att debatten endast skulle komma att behandla det sätt, hvarpå den ändring, som motionären föreslagit, skulle kunna i grundlagen precieras.

Nu har den föregående talaren gått igenom de skäl, som flere talare anfört emot den föreslagna grundlagsändringen, och han har särskildt vändt sig emot min ärade länskamrat, vid hvars anförande äfven jag för min del gjorde några anteckningar. Han talade då bland annat om att hemmen skulle komma att förstöras. Ja, den ärade talaren vet lika väl som jag, hvilka svårigheter det finns inom många hem att hålla familjen tillsammans. Tror han verkligen, att, om kvinnan kan vara sin man behjälplig för att hålla familjen tillsammans, detta skall menligt inverka på hemmets anda? Ofta kan ett af barnen få sköta moderns åligganden i hemmet, och hon kan, när hon kommer från sitt arbete, med lust och lif ägna sig åt barnen omkring henne, men om hon icke får den ytterligare inkomst, som fordras för att hålla detta tillsammans, så blir följden ofta nog den, att barnen få släppas ut åt olika håll, och hvad är då därigenom vunnnet? Jag tror därför, att denna omständighet numera icke bör spela någon vidare roll.

Han nämnde också, att kvinnan har lika många försörjningsmöjligheter som mannen. Ja, detta har redan herr Trygger berört, och icke heller jag kan finna, att så är förhållandet.

Nog måtte man väl kunna säga, att kvinnans uppgifter äro synnerligen små emot dem, som männen hafva och hvad beträffar trälet och slitet i statens tjänst, så kan det hända, att detta arbete tröttar kvinnan bra mycket mindre än det träl och det slit, hon har för att hålla sitt torftiga hem tillsammans. Jag tror dock, att sådana omständigheter icke böra spela in uti denna fråga.

Nu hafva emellertid de flesta ledamöterna inom utskottet från Andra Kammaren föreslagit en annan formulering, och jag kan ej se annat, än att det skall finnas möjlighet för att genom en sammanjämkning komma till ett sådant resultat med denna paragrafs förändring, att äfven Första Kammaren oakadt de skäl emot densamma, som här blifvit förebragta, skulle kunna enas med Andra Kammaren om ett gemensamt uttalande.

Det är i denna förhoppning jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sjöholm: Med anledning af den förfrågan, som motionären ställt till mig, ber jag att få svara honom med ett par ord, icke för att söka öfvertyga honom, utan endast för att visa, att frågan är lätt besvarad.

Han talade om den höga ställning, som kvinnan nu innehar, och kunde ej finna, hvaruti den består.

Han trodde eller tycktes tro, att det skulle vara en särskildt hög ställning att befordras till tjänsteman, liksom det icke skulle finnas något högre här i världen än att vara statstjänare. Utaf

hela mitt anförande torde dock framgå hvad jag menade med kvinnans höga ställning, då jag talade om hemmen.

Det finns något, som heter karaktär och hjärta, och däruti står kvinnan öfver mannen, och dessa egenskaper äro vida för mera än en utvecklad intelligens. Jag är ingalunda någon motståndare emot, att kvinnan utvecklar sin intelligens, och det kan icke framgå någonting af mitt förra anförande, som berättigar till ett sådant påstående, som att jag skulle vara fiende till detta.

Hvad beträffar min ärade kamrats på sörmlandsbänken tal om, att kvinnorna skulle beröfvas möjlighet att försörja sig, därför att de icke få söka tjänster, hvartill det fordras kungl. fullmakt, så vill jag säga, att jag icke vill förneka kvinnan all möjlig inkomst, hon kan bereda sig, och alla de utvägar, som hon kan anlita för att hålla ihop hemmet.

Hvad vidare släpet i hemmen beträffar, så vill jag fråga: hvem är det då, som skall göra detta? Hvem är det, som skall hålla ihop hemmet, om icke hustrun? Gör icke hustrun det, så blir det väl mannen, som får göra det. Är det väl meningen att vända upp och ned på allting i detta fall, så att männen skola taga hand om hemmen, och kvinnorna skola ut och taga de offentliga befattningarna?

Det torde af mitt förra anförande framgått, att jag icke alls yttrat mig i den riktning man här velat antyda, utan tvärtom.

Jag har framför allt velat förbehålla hemmet för kvinnan, men därjämte allt, som hon lämpligen kan användas till, och jag ansåg vissa befattningar af dem, som utskottet anført, vara olämpliga för henne.

Jag har endast velat nämna detta för att icke blifva missförstådd.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition;

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan,

Om ändring af § 28 regeringsformen i syfte att bereda kvinnor tillträde till vissa stats-tjänster.
(Forts.)

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 60.

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 11 och 14 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 17, 26, 34 och 103 regeringsformen samt § 43 riksdagsordningen.

Till konstitutionsutskottet hade blifvit öfverlämnad en inom Andra Kammaren af herr *Carl Lindhagen* väckt motion, n:o 204, hvori motionären hemställt, att Riksdagen ville antaga följande förslag till ändring i §§ 17, 26, 34 och 103 regeringsformen samt § 43 riksdagsordningen att hvilat till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 17.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolf, högst tjuguen af Honom utnämnda lagkunnige män, hvilka fullgjort hvad författningarne föreskrifva dem, som uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värf ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Justitierådens antal må ej ökas utöfver tolf, så vida ej Konungen och Riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, besluta, att högsta domstolen skall på afdelningar arbeta. I sådant fall varder såväl justitierådens antal inom ofvan föreskrifna gränser som ärendenas fördelning mellan afdelningarna i samma ordning bestämda, och må vid tillfälligt behof af förstärkning i domstolens arbetskrafter jämväl i enahanda ordning kunna bestämmas, att Konungen för viss tid äger förordna högst sex lagkunnige, i domarevärf förfarne och för redlighet kände män att såsom ledamöter af högsta domstolen tjänstgöra.

§ 26.

Då justitieärenden i statsrådet föredragas, skola, jämte chefen för justitiedepartementet och två andra ledamöter af statsrådet, två ledamöter af högsta domstolen dem öfvervara, med den skyldighet att till protokollet yttra sig, som 9 § föreskrifver.

§ 34.

Statsministern och ministern för utrikes ärendena innehafve rikets högsta värdighet, och statsråden den närmast därintill.

Ledamot af statsrådet må icke tillika annat ämbete utöfva, ej heller några inkomster däraf uppbära. Justitieråd må ej tillika annat ämbete innehafva eller utöfva, *ej heller tillförordnad ledamot af högsta domstolen annat ämbete utöfva.*

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter,
(Forts.)

§ 103.

Lagtima riksdag skall hvar tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamöter gjort sig förtjänste att i deras viktiga kall bibehållas, eller om visse af dem, utan bevisligen begångna fel och brott, hvarom föregående paragraf handlar, likväl kunde anses böra ifrån utöfningen af Konungens domsrätt skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning, i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller några af högsta domstolens ledamöter skola anses vara ifrån Riksdagens förtroende utslutne, blifve han eller de därefter af Konungen, hos hvilken Riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet *eller, där fråga är om tillförordnad ledamot, ifrån förordnandet* i nåder skilde. Dock tillägge Konungens justitieråd, som sålunda från ämbetet skiljes, en årlig pension till lörens halfva belopp.

Riksdagsordningen.

§ 43.

Ej må statsrådsledamot eller *ledamot af Konungens Högsta domstol* i utskott eller val till utskott deltaga; ej heller någon, af hvilken Riksdagen kan fordra redo och ansvar, inväljas i utskott, där redovisning för hans egna ämbetsåtgärder kan förekomma.

Utskottet hade på anförda skäl hemställt, att Riksdagen måtte, med anledning af förevarande motion, antaga att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 17, 34 och 103 regeringsformen:

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Regeringsformen.

§ 17.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolf, högst tjuguen, af honom utnämnda, lagkunniga män, hvilka fullgjort hvad författningarne föreskrifva dem, som

§ 17.

Konungens domsrätt skall uppdragas minst tolf, högst tjuguen, af honom utnämnda, lagkunniga män, hvilka fullgjort hvad författningarne föreskrifva dem, som

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.

(Forts.)

(*Nuvarande lydelse:*)

uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värf ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Deras antal må ej ökas utöfver tolf, så vida ej Konungen och Riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, besluta, att högsta domstolen skall på afdelningar arbeta; och *varde, i sådant fall, såväl* justitierådens antal inom ofvan föreskrifna gränser, som ärendenas fördelning mellan afdelningarna i samma ordning bestämda.

§ 34.

Statsministern och ministern för utrikes ärendena innehafve rikets högsta värdighet, och statsråden den närmaste därintill. Ledamot af statsrådet må icke tillika annat ämbete utöfva, ej heller några inkomster däraf uppbara. Justitieråd må ej tillika annat ämbete innehafva eller utöfva.

§ 103.

Lagtima Riksdag skall hvart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamö-

(*Föreslagen lydelse:*)

uti domareämbeten må nyttjas, samt i sådana värf ådagalagt insikt, erfarenhet och redlighet. De kallas justitieråd och utgöra Konungens högsta domstol.

Justitierådens antal må ej ökas utöfver tolf, så vida ej Konungen och Riksdagen, i den ordning 87 § 1 mom. stadgar, besluta, att högsta domstolen skall på afdelningar arbeta. *I sådant fall varde* såväl justitierådens antal inom ofvan föreskrifna gränser, som ärendenas fördelning mellan afdelningarna i samma ordning bestämda, och må vid tillfälligt behof af förstärkning i domstolens arbetskrafter jämväl i enahanda ordning kunna för viss tid bestämmas, att Konungen äger förordna högst sex lagkunnige i domarevärf förfarne och för redlighet kände män att såsom ledamöter af högsta domstolen tjänstgöra.

§ 34.

Statsministern och ministern för utrikes ärendena innehafve rikets högsta värdighet, och statsråden den närmaste därintill. Ledamot af statsrådet må icke tillika annat ämbete utöfva, ej heller några inkomster däraf uppbara. Justitieråd må ej tillika annat ämbete innehafva eller utöfva, ej heller jämlikt § 17 tillförrordnad ledamot af högsta domstolen annat ämbete utöfva.

§ 103.

Lagtima Riksdag skall hvart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en nämnd, som äge att döma, huruvida högsta domstolens samtliga ledamö-

ter gjort sig förtjänste att i deras viktiga kall bibehållas, eller om visse af dem, utan bevisligen begåna fel och brott, hvarom föregående paragraf handlar, likväl kunde anses böra ifrån utöfningen af Konungens domsrätt skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning, i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller någre af högsta domstolens ledamöter skola anses vara ifrån Riksdagens förtroende uteslutne, blifve han eller de därefter af Konungen, hos hvilken Riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet genom nådigt afsked skilde. Dock tillägge Konungen honom eller dem hvardera en årlig pension till lönens halfva belopp.

ter gjort sig förtjänste att i deras viktiga kall bibehållas, eller om visse af dem, utan bevisligen begåna fel och brott, hvarom föregående paragraf handlar, likväl kunde anses böra ifrån utöfningen af Konungens domsrätt skiljas. Beslutar denna nämnd efter omröstning, i den ordning, som i riksdagsordningen sägs, att någon eller någre af högsta domstolens ledamöter skola anses vara ifrån Riksdagens förtroende uteslutne, blifve han eller de därefter af Konungen, hos hvilken Riksdagen skall härom göra anmälan, ifrån ämbetet eller, där fråga är om tillförordnad ledamot, ifrån förordnandet i nåder skilde. Dock tillägge Konungen justitieråd, som sålunda från ämbetet skiljes, en årlig pension till lönens halfva belopp.

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter
(Forts.)

Vid utlåtagandet var reservation afgifven af herrar *Blomberg* och *Falk* mot vissa delar af utskottets motivering.

Herr statsrådet *Berger*: Att ordinarie göromål skola fullgöras af ordinarie tjänstemän, är en gifven sak, men man kan icke utan vidare vända om satsen och säga, att extra göromål — såsom afarbetandet af tillfälliga balanser — nödvändigtvis måste fullgöras af tillförordnade tjänstemän. En tillfällig balans bör afhjälpas på bästa möjliga sätt, och jag kan ej se det ringaste ondt däri, att en tillfällig balans afarbetas af ordinarie arbetskrafter, om sådant eljest utan olägenhet kan ske. Högsta domstolen har nu uti snart hundra år afarbetat sina tid efter annan uppkomna balanser med ordinarie arbetskrafter, och enligt mitt förmenande föreligger icke någon tvingande nödvändighet att nu, såsom utskottet föreslagit, afskaffa denna gamla goda ordning.

Jag skall genast medgifva, att det finnes ett skäl, som talar för utskottets förslag. Kungl. Maj:t har föreslagit, att tre nya ordinarie justitieråd skulle få tillsättas, och att högsta domstolen skulle arbeta på tre afdelningar, två afdelningar bestående af sju ledamöter hvardera och den tredje afdelningen bestående af endast fem ledamöter. Detta, att en afdelning af högsta domstolen skulle komma att bestå af endast fem ledamöter, är ju, såsom utskottet påpekat, en oegentlighet. Jag ber dock att få erinra, att meningen vore, att ansökningsärenden och vissa slag af

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.
(Forts.)

besvärsmål, som kunna anses vara af mindre betydelse, äfvensom lagförslag skulle föredragas på femmansafdelningen, så att antalet revisions saker och viktigare besvärsmål, som skulle afgöras af fem ledamöter, icke skulle blifva så synnerligen stort. För öfrigt måste man komma ihåg, att den här ifrågasatta femmansafdelningen icke alls är någon nyhet, som först nu skulle införas. Under sex veckor af året, tre veckor i maj och tre veckor i oktober, finnas nu till och med två femmansafdelningar i högsta domstolen på en gång; och man får ej tro, att högsta domstolen under den öfriga delen af året alltid arbetar på sju mansafdelningar. Det kan alltemellanåt inträffa, att, till följd af sjukdomsfall, en afdelning af domstolen under längre tid måste i regeln bestå af sex ledamöter. Så har helt nyligen varit förhållandet under åtskilliga månader med en afdelning af domstolen. Vidare deltaga två justitieråd uti justitiekonselj, i regeln en dag i veckan eller en dag hvarannan vecka, och följden häraf är den, att en stund under enhvar af dessa dagar ett eller flera mål föredragas inför fem eller sex justitieråd. Det är således icke alls ovanligt under nuvarande förhållanden, att högsta domstolen arbetar med mindre än sju ledamöter.

En omständighet, som icke heller bör lämnas ur sikte, när det gäller att rätt bedöma denna sak, är, att det naturligtvis blefve mycket lättare att finna lämpliga personer, om man skall tillsätta endast tre ordinarie justitieråd, än det skulle blifva att finna sex lämpliga extra ledamöter af domstolen. Det kan nog komma att inträffa, att en skicklig man, som skulle vilja blifva ordinarie justitieråd, vägrar att mottaga ett förordnande såsom ledamot af domstolen, och det blefve nog ej så lätt att på ett tillfredsställande sätt på en gång besätta sex extra ordinarie platser, särskildt om, såsom alltför väl kan inträffa, man samtidigt behöfver nämna ett par ordinarie ledamöter i stället för afgångna justitieråd.

Utskottet anser det antagligt, att, om man bestämmer sig för tillsättandet af tre nya ordinarie justitieråd, det sålunda ökade ledamotsantalet blifver permanent. Enligt min uppfattning föreligger härför icke någon synnerlig fara, och för öfrigt föreligger kanske ungefär lika stor fara för, att de af utskottet föreslagna sex extra ledamöterna skulle komma att bilda en mer eller mindre permanent institution. Jag antager, att hvilkendera utvägen som väljes — en anordning med tre ordinarie ledamöter eller med sex extra ledamöter — den tredje afdelningen af högsta domstolen nog kommer att inom beräknad tid kunna indragas. Men förutsättningen härför är i båda fallen, att Riksdagen ställer sig välvillig gentemot de förslag, som framdeles komma att föreläggas Riksdagen angående åtgärder i syfte att hindra uppkomsten af nya balanser i högsta domstolen. Dessa förslag komma att afse minskning af högsta domstolens arbetsböda.

I de yttranden, som afgifvits af högsta domstolens ledamöter i det föreliggande ärendet, hafva åtskilliga förslag i denna riktning blifvit framställda, och inom justitiedepartementet äro redan förberedande arbeten i sådant syfte påbörjade; och hoppas jag,

att lagförslag i ämnet skola kunna föreläggas nästkommande Riksdag. Kommer en sådan lagstiftning till stånd, är det min bestämnda öfvertygelse, att den tredje afdelningen af högsta domstolen skall kunna inom beräknad tid indragas.

Det förslag, som utskottet här framställt, innebär i själfva verket en ganska genomgripande förändring i vår nuvarande domstolsförfattning, och jag kan för min del icke finna, att tillräckliga skäl blifvit anförda för antagandet af detta förslag. Jag kan så mycket mindre tillstyrka bifall till utskottets förslag, som jag befarar, att, om utskottets förslag blir lag, vi icke, såsom utskottet förespeglar, få sex extra ledamöter af domstolen och enbart sjumansafdelningar, utan allenast tre extra ledamöter af domstolen och då naturligtvis en femmansafdelning. Det vill säga jag befarar, att vi få extra ordinarie-systemet jämte den olägenhet, som vi genom anlitan af detta system skulle kunna undvika. Motiönären har i motionen framhållit, att han föredrager tre extra ledamöter af domstolen framför tre ordinarie ledamöter, och om utskottets förslag nu bifölles, kunde gången af detta ärendes vidare behandling med skäl antagas blifva följande: Sedan utskottets förslag blifvit antaget, så ligger det nära till hands, att Kungl. Maj:ts propositioner i dessa ämnen blifva afslagna. Kungl. Maj:t kommer så till 1906 års Riksdag med förslag om tillsättande af sex extra ledamöter af domstolen. Ledamöterna af statsutskottet komma att tycka, att detta blir ganska dyrbart, och som dessa herrar hafva ett ganska godt minne, så komma de nog att erinra sig, att Kungl. Maj:t vid 1905 års riksdag föreslog, att endast tre justitieråd skulle tillsättas, och tillika komma de helt visst att erinra sig, att högsta domstolens majoritet har förordat, att endast tre justitieråd skulle tillsättas, och slutet på det hela blir, befarar jag, att vi få tre extra ledamöter af domstolen.

En sådan utgång af frågan kan kammaren nu afväjja genom att afslå konstitutionsutskottets föreliggande förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Hasselrot: Då jag tillåter mig att uttala den meningen, att den arbetsprodukt, som högsta domstolen har lämnat och lämnar, icke blott i kvalitativt, utan jämväl i kvantitativt hänseende står öfver allt beröm, så är jag viss om att icke möta någon gensaga.

Trots detta förhåller det sig så, enligt hvad som framgår af betänkandet, att den balans af ärenden, som finnas i högsta domstolen, är från år ökats och under den sista tiden tillväxt därhän, att någon åtgärd måste vidtagas för att råda bot på detta missförhållande. Det är ju ytterligt beklagligt, att en hel del mål skola blifva liggande i flera år i högsta domstolen utan att man får dem afgjorda. Detta är för de rättssökande en högst väsentlig olägenhet.

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*
(Forts.)

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*
(Forts.)

Frågan om sättet att afhjälpa denna olägenhet är ju nu före och ett positivt förslag föreligger från konstitutionsutskottet samt ett annat förslag, som kammaren behagade erinra sig, i Kungl. Maj:ts proposition, hvilken för närvarande är föremål för behandling inom sammansatta stats- och lagutskottet. Det förslag, som konstitutionsutskottet nu framlagt, afser, som kammaren behagade finna, att öka högsta domstolen med sex tillfälliga ledamöter, och att man på detta sätt skulle kunna få ytterligare en tredje afdelning för att afarbete balansen. Härom säger majoriteten af högsta domstolens ledamöter: »En dylik utväg torde dock ej böra förordas. Den under snart ett århundrade hos oss upprätthållna grundsatsen, att sista instansens domare ovillkorligen böra äga den oberoende och själfständiga ställning, som åtföljer ett ordinarie ämbete, lärer af skäl, som ej tarfva närmare utveckling, icke böra utan tvingande nödvändighet uppgifvas». För min del instämmer jag på det lifligaste i detta. Såvidt jag förstår, kan det icke vara rätt eller lämpligt, att de personer, som skola döma Konungens dom i sista instans, ställas i en mer eller mindre beroende ställning, hvilket blefve förhållandet, om de skulle förordnas på obestämd tid samt kunna entledigas utan laga dom. Jag är visserligen för min del förvissad om att man under nuvarande förhållanden icke behöfver riskera några öfvergrepp från vederbörande i detta hänseende, men redan det att möjligheten af något sådant förefinnes är för mig tillräckligt skäl för att afböja förslaget, och för framtiden vet man ju icke, huru det kan komma att ställa sig. Uti ett af våra grannländer, där adjungerade eller tillförordnade ledamöter finnas i högsta domstolen, har, om jag ej misstager mig, en eller annan af dessa entledigats. Jag vågar ju dock ej påstå, att politiska eller andra för uppdraget främmande hänsyn därvid gjort sig gällande, ty de kunna ju möjligen hafva visat sig vara olämpliga.

Icke heller kan jag finna, att en sådan anställning af tillförordnade ledamöter, hvilka utan egen ansökan kunna förflyttas från sina platser, står i god öfverensstämmelse med regeringsformens bestämmelser. Låt vara, att det icke står i strid med regeringsformens bokstaf, så strider det dock, enligt mitt förmenande, uppenbarligen emot dess anda. § 36 regeringsformen lyder på följande sätt: »De som bekläda domareämbeten, så högre som lägre, samt alla andre ämbets- och tjänstemän, än de i föregående paragraf nämnde, kunna icke, utan medelst ransakning och dom, ifrån sina innehafvande sysslor af Konungen afsättas, ej heller, utan efter egna ansökningar till andra tjänster befordras eller flyttas.» Huru blir förhållandet, om här finnas 6 tillförordnade ledamöter af högsta domstolen, kunna de icke utan egen ansökan flyttas tillbaka till sina tjänster? Jo visst.

Jag öfvergår då, för att jämföra det nu föreliggande förslaget med Kungl. Maj:ts förslag, till att närmare granska detta. Säsom herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anført, så afser detta förslag, att 3 nya ordinarie justitieråd skulle tillsättas,

ehuru endast för en kort tid, d. v. s. när 3 år förflutit och balansen enligt hvad man anser sannolikt bör vara afarbetad, skulle icke några nya justitieråd tillsättas förrän 3 andra afgått. Därigenom vinnes i själfva verket samma arbetsprodukt som genom konstitutionsutskottets förslag, och den enda olägenhet, som därmed är förenad, är, såsom redan blifvit påpekadt, den, att en af högsta domstolens afdelningar under en del af året skulle komma att bestå af 5 ledamöter. Jag erkänner villigt, att detta är en olägenhet, men densamma är enligt mitt förmenande icke af den stora vikt, som man velat framhålla. Som justitieministern påpekat, har ända sedan år 1897 förekommit, att viss tid af året i högsta domstolen funnits en division om 5 ledamöter. Jag har gått igenom de mål, som under de sista tre åren blifvit afgjorda på denna division af fem ledamöter, och har därvid funnit, att endast ett ytterst ringa antal har blifvit afdömdt efter votering med tre mot två ledamöter, och, såvidt jag förstår, har intet af dessa mål varit af någon nämnvärd betydelse. Visserligen har ett större antal mål afgjorts med fyra röster mot en röst, men så snart det antal ledamöter, som hylla en mening, är fyra, hade ju resultatet blifvit detsamma, äfven om hela antalet varit sju. Jag tillåter mig därjämte fästa uppmärksamheten på, hvad redan herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet anfört om denna division med fem ledamöter, nämligen att den icke skulle komma att arbeta hela året, utan 29 veckor, samt att densamma skulle erhålla i uppdrag att dels afgöra mindre betydliga ansökningar och besvärsmål och dels verkställa laggranskning. Den komme då säkert att i väsentlig mån däraf upptagas, och de öfriga afdelningarna finge behålla de viktigare målen, såväl besvärsmål som revisions saker. Jag behöfver icke fästa kammarens uppmärksamhet på hvilken mängd af lagförslag, som högsta domstolen under de närmaste åren har att granska, och denna granskning kommer säkerligen att för högsta domstolen taga betydlig tid. Här är nyss utdeladt ett digert betänkande af norrlandskommittén, och detta skall granskas af högsta domstolen. Ett lagförslag af lika vidlyftig och omfattande art aflämnas i dessa dagar af krigslagskommittén. Äfven granskningen häraf kommer säkerligen också att taga lång tid. Vi veta också, att af lagberedningen i dessa dagar aflämnats fullständiga förslag till arrendelag och hyreslagstiftning. Härtill kommer det normala antalet af 10 eller 20 mindre lagförslag från justitiedepartementet. Jag är därför fullt förvissad därom, att större delen af denna 5-mannaafdelnings tid blir upptagen af att granska lagförslag och afgöra mindre viktiga mål. Anmärkningen, att en division för någon tid skulle bli sammansatt af endast fem ledamöter, är sålunda af mindre betydelse.

Jag tillåter mig därjämte fästa uppmärksamheten på en annan enligt mitt förmenande icke oviktig omständighet. Genom antagande af Kungl. Maj:ts förslag kan en tredje division redan i höst bildas. Nu är det beräknadt i högsta domstolen, att denna divi-

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.
(Forts.)

sion skall på ett år afgöra förutom smärre saker 300 verkliga mål. Genom antagande åter af utskottets förslag kan någon ny division ej tillsättas förrän ett år senare. Man förlorar således ett helt år beträffande denna ytterst angelägna sak. Afgörandet af 300 mål ett år tidigare är icke någon likgiltig sak. Det betyder, att minst 600 parter ett år förr få sina mål afgjorda, och däraf följer, att alla andra mål, som ligga efter, i regel blifva afgjorda ett år tidigare, än eljest skulle ske.

Nu anse många, att det är ytterligt angeläget, att den åtgärd, som vidtages, endast blifver ett provisorium, och då håller man före, att konstitutionsutskottets förslag skulle vara mera provisoriskt än Kungl Maj:ts. Jag har en alldeles motsatt uppfattning. Jag hemställer, hvilket som är mera provisoriskt, antingen att i lag bestämma att tillsätta tre nya ordinarie justitieråd och därvid uttryckligen förklara, att detta gäller endast för tre år, eller att, såsom konstitutionsutskottet föreslagit, tillsätta sex tillförordnade ledamöter, som skola arbeta, om och när behovet så påkallar — för all framtid, om detta befinnes lämpligt. Det synes mig, att det i senare fallet blir en fast institution, som skulle skapas, en institution, som visserligen icke behöfde komma att fungera stadigt, men som kan komma att göra detta. Nu säger konstitutionsutskottet beträffande det fall, att man skulle antaga Kungl. Maj:ts förslag med tre fasta ledamöter för tre år: »En återgång till det såsom normalt antagna antalet ledamöter kan knappast anses sannolikt; förhållandenas makt kommer helt visst att medföra, att det en gång ökade ledamotsantalet i själfva verket varder permanent. Erfarenheten från äldre tider lämnar vittnesbörd i sådan riktning. Vid såväl 1856—58 som 1896 årens riksdagar ställdes nämligen i utsikt, att, sedan då befintliga arbetsbalanser afarbetats, antalet af högsta domstolens ledamöter åter skulle minska; men, såsom bekant, har ingalunda sådan minskning förekommit eller ens ifrågasatts.» Ja, jag vill erkänna, att därest ingen särskild åtgärd vidtages för att minska högsta domstolens arbetsbörda, hvarom dock förslag föreligger, så är det möjligt, och kanske icke osannolikt, att efter tre år man blir tvungen att behålla dessa tre ledamöter. Men huru ställer sig förhållandet, om konstitutionsutskottets förslag går igenom? Står man på en bättre ställning då än i andra fallet? Finns det mål, som måste arbetas af, få vi väl behålla de sex extra ordinarie herrarne, och hafva vi en gång kommit in på den bogen att tillsätta våra viktigaste ämbets- och tjänstemän på extra ordinarie stat, så tror jag, att det blir svårt att förflytta dem till ordinarie stat. Vår medkammare är ej i regel mycket benägen att inrätta ordinarie tjänster, utan kan finna det bekvämt att hålla dessa ämbetsmän i en tillfällig vikaries ställning, så att man, när det behöfves, kan draga in desamma.

Jag vill icke sluta utan att nedlägga en gensaga mot det af motionären i motionen uttalade klander mot det sätt, hvarpå ordföränderna i högsta domstolens afdelningar ledt dessas förhand-

lingar. Hvad herr Lindhagen härom yttrat är nog riktigt beträffande en ordförande på en hofrättsdivision — han både behöfver och bör hålla en viss disciplin och se till, att ledamöterna, hvaraf flertalet ofta äro unga och mindre erfarna, icke göra för stora utvikinigar från ämnet, och han kan sålunda befordra arbetets fortgång. Förhållandet på en afdelning af högsta domstolen synes emellertid vara ett helt annat. En sådan afdelning består uteslutande af erfarna, skickliga och tränade domare, och ordförandeskapet på dessa afdelningar lärer inskränka sig till en mera formell prestation.

För min del är jag öfvertygad, att ett afslag å konstitutionsutskottets förslag leder till bifall af Kungl. Maj:ts förslag, och då jag anser det sistnämnda i flera, kanske alla afseenden fördelaktigare, så tillåter jag mig yrka afslag å utskottets förslag.

Herr af Ekenstam: Då jag icke haft tillfälle att deltaga i utskottets arbete angående detta ärende, anhåller jag att få yttra några ord.

I det föreliggande utlåtandet har konstitutionsutskottet föreslagit att i vår rättsordning införa ett alldeles nytt och hittills okänt element, nämligen tillförordnade ledamöter i högsta domstolen. Då så är, vore det visserligen både osökt och frestande att gifva sig in på några paralleller, huru förhållandena i afseende på högsta domsrätten gestaltat sig under tidernas lopp, men en sådan framställning blir utan tvifvel för vidlyftig. Jag vill emellertid erinra, att alltsedan urminnes tid har det varit ett högt aktadt kungligt prerogativ att döma högsta dom, och då Konungens tid icke räckt till, har det varit åt de yppersta han uppdragit att representera honom.

Högsta domstolen, i den form den nu äger, har tillkommit i samband med förenings- och säkerhetsakten 1789. Då bestämdes justitierådens antal till 12, måhända i analogi med tolftalet i häradsrätterna. Emellertid visade det sig, att detta antal var otillräckligt, och vi hafva nu hunnit till 18, med möjlighet enligt grundlagen att öka antalet till 21. Men icke förty har för domstolens nuvarande organisation arbetsbördan blifvit för tung, och därför hafva icke mindre än tvenne förslag framkommit, som söka råda bot för de missförhållanden, som här förefinnas. Detta är ju naturligt, men märkvärdigt synes, att den förevarande motionären har så litet känsla för den historiska utvecklingen och för den ställning som högsta domstolen haft, att han kan tänka sig att låta det af Konungen själf en gång utöfvade domareämbetet delvis öfvertagas af några extra ordinarie ämbetsmän.

Hvad är det då, som fört till denna tanke? Jo, vid genomläsande af utskottets utlåtande och motionärens framställning synes anledningen framför allt vara, att det här skulle gälla, såsom uttrycken i utlåtandet lyda, »en tillfälligt hopad arbetsbalans», »ett tillfälligt missförhållande», »ett undantagsförhållande» och att det fördenskull ej behöfdes annat än tillfälligt förstärkning. Såvidt

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*
(Forts.)

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.

(Forts.)

jag kunnat förstå, finnes emellertid icke någonstädes hvarken hos motionären eller i utskottsutlåtandet ett verkligt bevis framställt för att de missförhållanden, som nu finnas, äro tillfälliga. Tvärtom framhålla redan vid ärendets behandling i högsta domstolen en del justitieråd, att, till följd af den ökade samfärdseln och den ökade lifligheten i affärerna, det kommer att visa sig, att målen i högsta domstolen komma att ökas.

I känslan af att de rådande missförhållandena kanske ändock under nuvarande omständigheter icke vore så tillfälliga, hvadan ej heller tillfälliga medel kunde göra till fyllest, har man då gått öfver till den andra räddningsplanen, nämligen att det vore meningen att få till stånd en förändrad ordning, så att en hel del saker, som nu höra till högsta domstolen, skulle gå till en blifvande regeringsrätt, icke skulle få dit fullföljas eller arbetet skulle på annat sätt underlättas eller påskyndas. Jo, det *kan* hända, att en sådan förändring kommer att ske, men densamma är förvisso icke ännu genomförd, och icke kunna vi nu här afgöra hvad i det fallet kan inträffa. Det är icke säkert, att svenska representationen har lust och vilja att på detta sätt helt och hållet förändra hvad som under lång tid här har varit skick och sed.

Det är för öfrigt icke första gången, som svenska Riksdagen har den frågan uppe, i hvad mån det skulle vara lämpligt att ersätta de ordinarie ledamöterna i högsta domstolen med tillförordnade, ty år 1896, då senast beslut fattades om ökning af justitierådens antal, då var också, åtminstone i konstitutionsutskottet, det förslaget uppe, att det möjligtvis skulle räcka med att tillsätta tillförordnade ledamöter. Men utskottet, hvarifrån jag ej sett någon reservation, tycktes vara fullt enigt om att den tanken kunde kort och godt afvisas, hvilket visade, att utskottet ansåg förslagets genomförande otänkbart. Utskottet säger, att man hos en tillförordnad ledamot ej kunde med säkerhet påräkna den själfständighet, som man måste fordra af en domare i högsta instans.

Själfständighetsfrågan har förvisso mycket att betyda. Det kan voga vara så som den nästföregående talaren sagt, att icke för närvarande själfständigheten behöfde taga något intrång af det förhållande, att personer tillförordnades i högsta domstolen. Det är emellertid bra lätt att tänka sig, att om nu dessa eller en del af dessa tillförordnade ledamöter visade någon större själfständighet, eller jag vill säga benägenhet att gå sina egna vägar, som alltför mycket afveke från dem man hittills följt inom domstolen, de icke skulle befinnas så välbehagliga, och detta kunde då kanske blifva anledning till att detta förordnande på behaglig tid kommer att upphöra. Den saken är dock ej så farlig som en annan. Som herrarna väl hafva sig bekant, är en mycket stor del af högsta domstolens arbete ägnadt åt laggranskning. Det synes mig, som i det fallet själfständigheten bra mycket fortare kunde blifva hotad. Om en stark regering, en energisk justitieminister nödvändigtvis vill genomdrifva ett lagförslag och kanske funne, att den kraftigaste kritiken, den kritik som kunde anses gifva anledning till lagför-

slagets fall, komme från någon af de tillförordnade ledamöterna, kunde det möjligtvis, då ett liknande lagförslag åter skulle framläggas, finnas vara förmånligt, att en sådan ledamot icke bibehölles vid sin plats. Det kunde således blifva ett politiskt moment, som inkomme i högsta domstolen och dess arbeten, och det vore förvisso ingenting att sträfva efter.

Ett egendomligt sammanträffande synes det vara, att den statsrättslärare, som 1880 tog till sin uppgift att utveckla högsta domstolens statsrättsliga ställning, är den, som underskrifvit detta utskottsbetänkande. Då ansåg han, att vikarie för justitieråd ej skulle kunna ifrågakomma, och jag har anledning antaga, att han fortfarande lyser samma mening.

Men jag vill framställa den frågan: Är det icke så, att vi med antagande af detta förslag komma in på att tillsätta tillfällig justitieråd? Är det icke, därest förslaget antages, bra naturligt, att, om de ordinarie ledamöterna af domstolen af en eller annan anledning icke kunna tjänstgöra, man också komme till att tillsätta vikarier för dessa?

För mig synes saken ligga så, att, därest dessa tillförordnade ledamöter tillsattes i högsta domstolen, densamma komme att för rättssökande och för utomstående mista ganska mycket af sin prestige. Dessutom hotas själfva domaren att mista sin själfständighet, och det är ju tillräcklig anledning för att här yrka afslag.

Jag skulle emellertid icke våga att göra detta, då förhållandena äro sådana, att balansen i högsta domstolen oupphörligen ökas, och det är en högst afsevärd olägenhet, att parter på detta sätt få vänta med sina sakers afgörande, om vi icke hade ett botemedel häremot just i Kungl. Maj:ts förut anförda förslag, och, såvidt jag förstår, har ingen kunnat visa, att icke detta skulle vara till afsevärd nytta. Det är fördenskull och på grund af nu anförda skäl som jag, herr talman, ber att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Afzelius: Det är två frågor, som man vid detta ärendes behandling har att taga hänsyn till. Den ena frågan är, huru man skall få bort den balans, som finnes, den andra, huru man skall laga, att en sådan balans icke kommer igen. Första frågan — att få bort den nuvarande balansen — afser ett tillfälligt behof, som fordrar ett tillfälligt botemedel. Den andra frågan — att ny balans icke uppkommer — är af mera konstant beskaffenhet, och lösningen af den frågan fordrar bestående anordningar. Det är icke mycket bevändt med om vi lyckas få bort den nuvarande balansen, om vi icke kunna ställa så, att högsta domstolen blir i tillfälle att jämväl för framtiden på ett fullt tillfredsställande sätt fullgöra sin uppgift.

Att balansen måste bort, det äro alla ense om och därom kan icke råda mer än en mening. En stor balans verkar rent af förlamande på rättsskipningen, icke blott därför, såsom nyss påpekats, att det dröjer så länge, innan den, som har rätt, får sin rätt, att,

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

när han får den, den knappast är af något värde; utan också därför, att den, som icke har rätt, finner uträkning i att fullfölja talan för att vinna några år — utan att han egentligen äfventyrar något. Finnes en balans, har den alltså en naturlig tendens att växa, och den växer fortare, ju större den blir, därför att dess mer lönar det sig att uppehålla målen genom att fullfölja talan. Den svenska rättsskipningen är verkligen icke så förfärdlig, att den tål ett sådant ytterligare förtyngande.

Således, att balansen skall bort, är något som är ett axiom. Men huru skall den bort? Kungl. Maj:t inhämtade högsta domstolens utlåtande i frågan. Som herrarna hafva sett, delade den sig på olika meningar, men väsentligen två. Kungl. Maj:t har anslutit sig till den ena meningen, den andra meningen är den, som konstitutionsutskottet har förordat. Nu frågar jag för min del kammarens ledamöter: Hvilket är *i och för sig* naturligast, när man vill hafva bort en tillfällig balans, att sätta till ordinarie ledamöter eller att sätta till tillförordnade? Svaret synes mig endast kunna blifva ett. Men för min del anser jag, att den organisation, som högsta domstolen skulle få enligt Kungl. Maj:ts förslag, är i högsta måtto olämplig, och jag vill tro, att denna mening delas af alla ledamöter i högsta domstolen. Jag tror icke, att, när herr Ekenstam påstår, att på grund af utvecklingens gång vi ändå skola komma till denna organisation — den åsikten skulle delas af någon af dem, som yttrat sig i frågan.

Hvarför är då denna organisation så förkastlig? Jo, först och främst därför, att det alltid är olämpligt att öka högsta domstolens ledamöter öfver ett visst mått. Jag skall icke fästa mig vid svårigheten att få lämpliga personer. Det lämnar jag å sido. Men jag fäster mig vid en sak, som förut icke berörts, och det är svårigheten att upprätthålla enheten i domsluten. Huru man skall tolka en lag, det kan stundom vara ganska kinkigt, man kan säga mycket för en tolkning och mycket för en annan. Men hvad som är en hufvudsak i all rättsskipning, det är, att lagen tolkas på samma sätt, så att hvad som gäller för rätt i dag icke gäller för orätt i morgon. *Enheten* därvidlag är af mycket stor betydelse.

Ja, säger man, det kan visserligen vara sant, att ju flera domare, ju flera hufvuden, desto svårare blir det att upprätthålla detta sammanhang i lagtillämpningen; men det finnes ju ett förträffligt medel i stadgandet om plenum. Om en afdelning i högsta domstolen vill proklamera en rättsgrundsats, som strider mot hvad förut antagits, skall ju målet behandlas i plenum. Därmed skulle all fara vara förebyggd. Det kan så tyckas, men förhållandet är ej så. Ty olikheten i rättsuppfattning framträder genom det sätt, hvarpå ett domslut motiveras; och det låter sig för närvarande icke göra att med önskvärd fullständighet motivera domsluten. Skiljaktigheten framträder därför icke alltid. Det kan sålunda hända, att man mycket väl vet, att en annan rättsuppfattning ligger till grund för ett domslut än den, hvarå en föregående dom grundar sig, men att man ändå icke kan påkalla plenum. Plenum påkallas dessutom

ej i onödan, ty det är en mycket tung apparat. Här blir t. ex. ett tungt och svårt mål föredraget på en afdelning; öfverläggningen föranleder, att det skall bli plenum. Allt arbete måste då ligga nere på alla divisioner. målet skall föredragas återigen för alla ledamöterna, så skall det diskuteras och så skall man votera. Något sådant griper man ogärna till. Därför har det också förekommit år, då det inte varit något plenum i högsta domstolen, men tro herrarna, att alla domar under det året varit sammanstämmande? Visserligen icke.

Som sagdt, det är en stor olägenhet, att i allmänhet ökning äger rum utöfver ett visst mått, men en särskild olägenhet möter i Kungl. Maj:ts förslag därigenom, att ökningen skall ske till 21 ledamöter. Såsom herr justitieministern öppet erkänt och det äfven framhållits i flera yttranden i högsta domstolen, får man nämligen därigenom en formation af två afdelningar på sju ledamöter och en afdelning på fem ledamöter; den senare skulle sitta i 29 veckor om året. Kanske herrarna förvänas öfver att det så blir. Då 3 i 21 gör 7, kunde man ju tycka, att det borde bli tre afdelningar med sju ledamöter på hvarje. Men enhvar, som känner högsta domstolens arbetssätt, vet, att detta absolut omöjliggör något sådant. Högsta domstolen har session 5 dagar i veckan. Då man sitter i session, hinner man naturligtvis ej läsa handlingarna utom dem, som växlats i högsta instansen; då får man höra på föredragningen. Till läsning af handlingar har man eftermiddagarna och lördagen och då skall man affatta sina vota. Kinkigare mål och lagförslag hinner man då ej med, de tagas på cirkulation, som det heter; därför måste justitieråden i tur och ordning hafva ledighet från deltagande i sessionerna. Om icke detta vore fallet, skulle man aldrig bli färdig med dylika mål. För närvarande äro i allmänhet fyra justitieråd lediga under en eller två veckor för att handlägga sådana hemarbeten. Efter Kungl. Maj:ts förslag skulle endast två ledamöter i sänder blifva lediga under den tid, arbetet bedrivs på tre afdelningar. Det är för litet redan det och kan omöjligt vara mindre. Detta är orsaken, hvarför man ej kan få tre afdelningar på sju personer, när det är 21 ledamöter.

Sålunda måste det bli en afdelning på fem ledamöter. Hvarför är detta en så stor olägenhet? Döma ej fem ledamöter lika bra som sju? Ja, en kan döma lika bra som sju. Men man får väl medgifva, att antalet af lika kvalificerade ledamöter ändock spelar en ganska stor roll — att ett större antal också innebär en ökad garanti för att resultatet skall blifva omsorgsfullare, allsidigare och bättre; och såvidt jag vet, är det en öfverallt antagen grundsats, att antalet ledamöter i en högre instans skall vara större än antalet ledamöter i en lägre. Efter vår grundlag är det domföra antalet ledamöter i högsta domstolen normalt sju, och detta är helt naturligt, då i hofrätterna antalet är fem eller, när presidenten är närvarande, sex. Hvad som i detta förslag är det värsta, är emellertid det, att antalet ledamöter under normala förhållanden blir *olika* på olika divisioner. Man skapar så att säga en andra klassens

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.

(Forts.)

rättsskipning, hvilken grundlagen också mycket riktigt betecknar såsom sådan, då det heter, att det är »ringare mål», som få afgöras af fem. All olikhet i rättsskipningen är något förkastligt, och känslan häraf är stark hos hvar och en, som deltagit i högsta domstolens arbete. Jag kan icke förtänka den senaste ärade talaren, att han icke fullt senterar detta; det är först då man har en personlig erfarenhet, som man rätt känner, huru tungt det är.

Denna olägenhet kan, såsom herr justitieministern sade, minskas därigenom, att åt denna afdelning på fem ledamöter öfverlämnas lagföredragning. Jag erkänner detta mycket villigt, men jag tror, att jag bör få det erkännandet tillbaka, att, oaktadt man nu har 5-mansdivisioner blott under sex veckor, man icke kunnat föda dem blott med lagföredragning. Rättegångsmål komma nog också att afgöras af denna afdelning, och revisionssekreteraren kan icke på förhand bedöma, huruvida ett mål är svårt eller icke. Det visar nogsamnt erfarenheten.

Denna olägenhet af en organisation med 21 ledamöter är till den grad betydande, att ingen af dem, som deltagit i högsta domstolens utlåtande, underkänt den. En af dem, som deltagit i den framställning, hvilken ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag, säger så här: »att en anordning med sådana konsekvenser, som att högsta domstolens arbete väsentligen komme att äga rum på mera än två afdelningar, göres permanent, anser jag så ytterst betänkligt, att, därest ej från början hvarje tanke därpå afågsnas, jag för sådan händelse ser mig nödsakad att hellre ansluta mig till det inom högsta domstolen yppade förslaget om förordnande af sex extra ordinarie bisittare» trots de betänkligheter, han ansåg därmed förenade. Äfven de ledamöter af högsta domstolen, som velat gå den andra vägen, hafva ansett sig kunna göra detta endast under den förutsättningen, att denna anordning icke skall blifva permanent, att den skall blifva provisorisk. Men det skall den ju också blifva, säger man. Det är dock icke så ställt, som herr Hasselrot hade uppfattat detta, eller att anordningen skall upphöra att gälla år 1908. Nej, den skall ställas på amortering från och med år 1908; de tre justitieråden skola amorteras från och med år 1908; men när detta verkligen upphör, vet man icke. Det är beroende på mänsklig lifslängd och andra omständigheter. För min del anser jag denna anordning långt ifrån provisorisk, och jag är tacksam för det erkännande i denna riktning, som den förre talaren gaf. Den blir icke provisorisk; och hvarför det? Jo, därför att en institution, som har ett sålunda ordnad medlemsantal, har en naturlig tendens att inrätta sig därefter, den nödgas göra det. Där finnes icke samma uppfördan att betrakta detta såsom något provisoriskt, hvilken skulle finnas, om man hade sagt: denna anordning gäller till den och den dagen, men då slutar den. Och så länge man icke är fri från balans, nödgas man antaga nya ledamöter i afgåendes ställe. Jag är alldeles öfvertygad om att denna anordning måste blifva permanent, *ifall intet annat göres.*

Olägenheterna af denna organisation, som efter min mening blir permanent, äro så betydliga, att jag för min del icke anser Kungl. Maj:ts förslag i och för sig antagligt. Jag anser det vara bättre, att frågan är olöst, att man först får se hvad som kan göras för att minska arbetsbördan, än att man nu antager denna organisation.

Jag kommer således till det andra alternativet — att använda tillförordnade ledamöter. Då jag nu anser det vara nödvändigt, att balansen bortarbetas, då denna lösning af frågan synes mig vara i och för sig naturlig, så finner jag, eftersom den icke kan genomföras annat än genom grundlagsändring, denna grundlagsändring vara nödig och nyttig.

En helt annan uppfattning har uttalats af de två senaste talarna; de hafva gifvit uttryck åt en helt annan åskådning. Jag finner denna åskådning fullkomligt naturlig; jag förstår den mycket väl; men därvid stannar jag. Jag kan icke dela de betänkligheter, som man här har gjort gällande. Man har talat om de tillförordnade ledamöternas beroende ställning; herr af Ekenstam har talat om den själfständighet, som skulle kunna utvecklas och som skulle kunna göra, att man aflägsnade sådana personer. Och herr Hasselrot berättade en historia från Norge om huru tillförordnade domare aflägsnats af politiska skäl. Allt detta lämnar jag i sitt värde. Jag skulle dela dessa känslor och farhågor, ifall här vore fråga om att föra in ett vikariatssystem öfver hela linjen, att sätta in vikarier på samma sätt som t. ex. i hofrätterna. Men är det fråga om detta? Nej, såsom här är föreslaget, är det fråga om att afhjälpa det tillfälliga behovet af förstärkning i domstolens arbetskrafter genom att för det fallet förordna tillfälliga ledamöter. Det kan för viss tid bestämmas, att Konungen äger förordna så och så många att tjänstgöra i högsta domstolen. Det är fråga om ett beslut af Konung och Riksdag, hvilket skall gälla för ett visst fall och för en viss tid. När den tiden är ute, är det slut. Det fordras ett nytt beslut, för att något sådant skall komma igen. Det får icke bli en permanent anordning. Oaktadt jag visserligen icke har den tro, att Andra Kammaren skulle vara obenägen att, äfven om det betingade något högre kostnader, söka träffa de anordningar, som behövas för att upprätthålla rättsskipningen i högsta instansen, så vill jag dock möt den talare, som uttalade denna farhåga, påpeka, att det är också på Första Kammaren, som det beror; utan att denna kammare är med därom, blir det icke något nytt beslut om vikarier. Skulle här ifrågasättas att införa sådana i oträngdt mål eller att göra denna anordning permanent, så säger denna kammare nej; ingen skall göra det mer bestämdt än jag. Saken är strängt begränsad till det, som nu är i fråga. Nu heter det ju, att om man börjar, så kommer man att fortsätta. Det är den gamla historien om knappnålen och silfverskålen, men den har för mig ingen beviskraft, då den inre konsekvensen saknas. Och det är fallet här.

Jag förstår, som sagdt, mycket väl denna stämning. Den har

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*

(Forts.)

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*
(Forts.)

äfvén varit hos mig härskande, denna stämning, att man icke bör frångå det historiskt gifna, att man icke bör frångå denna grundsats, som jag anser vara så i och för sig riktig. Men å andra sidan — då jag försökt se saken enkelt och sådan den är, har jag verkligen icke kunnat för mig uppställa de olägenheter, som man här har förespeglat, eller öfver hufvud någon af väsentlig natur. Jag tror mig vara lika angelägen som någon om att uppehålla högsta domstolens ställning; jag vill i det fallet icke gifva vika för någon. Men jag vill erinra, att det är icke jag ensam, som har denna uppfattning, utan att denna utväg förordats af flera bland högsta domstolens ledamöter, som äro lika nitälskande för högsta domstolen, men på hvilkas omdöme jag mer litat än på mitt eget.

Herr Hasselrot sade, att denna anordning strider mot 36 § regeringsformen. Jag öfverlämnar åt konstitutionsutskottets ledamöter att hemföra den efter min mening mycket lätta seger, som här står att vinna.

Hvad som gör denna utväg för mig önskelig, mina herrar, det är naturligtvis icke själfva formen af tillförordnade ledamöter, hvilken jag betraktar som obehaglig, utan det är, att förslaget skarpt pointerar åtgärdens rent provisoriska och tillfälliga natur. Man har här uppställt en jämförelse och sagt, att den andra åtgärden är mera provisorisk. Det är för mig alldeles ofattligt, att, om man utnämner tre justitieråd på lifstid, detta är en mera provisorisk åtgärd, än om man beslutar, att sex tillförordnade ledamöter skola intill den 1 januari 1909 deltaga i högsta domstolens arbeten. Det är för mig omöjligt att förstå, att icke det senare beslutet skarpare markerar åtgärdens provisoriska natur. Jag har redan talat om, huruvida den kan komma att upprepas eller icke; men om man tillsätter en ordinarie innehafvare, behöfver åtgärden icke upprepas, utan förhållandet kommer då alltid att fortfara, till dess något dödsfall eller sådant inträffar. Och huruvida den därefter kommer att bibehållas, är beroende af om arbetets minskning medger en minskning af ledamöter.

Hvad som gör denna åtgärd för mig önskelig, är, att den bereder tid för att ordna tre andra frågan; ty huru vi än göra med balansen, är rakt ingenting vunnet, ifall vi icke också få någon garanti för att balansen icke kommer igen, att högsta domstolen verkligen blir i tillfälle att bemästra den arbetskvantitet, som den har att sköta. Detta är efter min uppfattning det stora i denna fråga. Visserligen föreligger icke nu denna sida af saken, men man måste dock taga hänsyn till densamma.

I detta afseende har en mängd åtgärder föreslagits inom högsta domstolen.

Motionären har framställt en sak, som herr Hasselrot bemötte med en protest, men som jag för min del skall bemöta med ett erkännande. frågan nämligen om arbetets ledning inom högsta domstolen. Jag anser det vara en förtjänst af motionären, att han uttalat detta, att frågan om arbetets ledning verkli-

gen är något, som bör beaktas. För den, som vid utländska domstolar sett, hvilken stark arbetsledning där förekommer, hvilken planering för arbetet man där finner, för den är det öfverraskande, att man icke finner något sådant lämpligt och naturligt hos oss. Jag tror tvärtom, att man på den vägen kan vinna icke litet. Men naturligtvis icke tillräckligt. Vi måste minska själfva arbetsbördan. Hvad kunna vi då göra?

Vi kunna taga bort en del mål; vi kunna taga bort nådeansökningar, giftermålsansökningar, äktenskapsskillnadsansökningar o. s. v. De skola föredragas i konseljen; där äro två justitieråd närvarande, och det är allt, som behöfves. Vi kunna efter min uppfattning saklöst taga bort äfven små polismål, om margarin, om velocipeder, om hundskatt, renhållning och sådana där saker; jag tror icke, att det är en lifsfråga att kunna söka Konungen i sådana mål. Jag tror, att man också saklöst kan taga bort åtskilliga andra små brottmål, där man grålar om böternas belopp eller dylikt.

Högsta domstolen har kommit in på frågan om *summa revisibilis* och en höjning af revisionsskillingen. Huruvida icke mål böra vara af ett visst penningvärde för att kunna gå ända till högsta domstolen, är en både svår och mycket grannlaga fråga. Jag skall icke här gå in på den frågan; jag har endast velat för kammaren påpeka, hvilka punkter i allmänhet böra komma under öfvervägande.

Men så hafva vi den stora felkällan, hufvudanledningen till arbetsbalansen, och det är lagföredragningen. Högsta domstolen drunknar i lagföredragning. Denna har tagit dimensioner, som öfverskrida alla rimliga gränser. Och hvarför, det är bekant. Det beror dels därpå, att vi lagstifta mycket mera nu än förr, men dels också därpå, att 87 § regeringsformen har fått en tillämpning, som den icke hade förr. Numera hänföres under 87 § mycket, som förr gick under 89 §. Högsta domstolen får t. ex., såsom nyligen skett, sitta och behandla en ångpannelag. Session efter session föredrages denna lag, och högsta domstolens ledamöter skrifva en volym af kritik öfver den. Jag förmodar, att herrarna i sinom tid få se allt detta. Men är det rimligt, att ett lands högsta domstol skall sysselsätta sig med sådana saker? Hvad skall man nu göra i detta afseende? Inom högsta domstolen har man sagt: tag bort hela laggranskningen, skicka den till annat håll. För min del vill jag redan nu säga, att något sådant kan jag icke vara med om att tillstyrka, och detta icke blott från lagstiftningens synpunkt, utan också för högsta domstolens egen del. Denna omständighet, att högsta domstolen får vara med om att granska lagförslag, medför, att domstolen intränger vida djupare i dessa nya lagar, än eljest skulle ske. Att alldeles borttaga detta är således, efter mitt förmenande, icke möjligt; hvad som skall ske är att begränsa det, att på något sätt fördela det. Huru det skall ske, kan man nu icke afgöra; det är en stor fråga, det är en svår fråga, den frågan är under utredning. Herr stats-

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.
(Forts.)*

rådet och chefen för justitiedepartementet nämnde, att departementet redan vore sysselsatt med densamma, men det är en så omfattande fråga, att det tager en ganska lång tid, innan den blir utredd. Det sades, att vi kunde vänta en sådan utredning nästa riksdag. Intill dess denna fråga blir utredd, intill dess vi kunna beräkna, att så och så mycket kan minskas och mer kan icke minskas, intill dess skola vi vänta med att gifva domstolen en bestämd organisation. Skulle det visa sig, att vi icke kunna nöja oss med en organisation med 18 ledamöter, så få vi gifva domstolen en annan organisation; enligt min mening skall det emellertid *icke* blifva en organisation med 21 medlemmar. Hvad vi nu behöfva vinna, är tid, tid för denna utredning. Och då jag för min del finner den utväg, som konstitutionsutskottet förordat, vara både för detta ändamål mest lämplig och jag anser den ofarlig, tillåter jag mig vördsamt, herr talman, yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Trygger: Jag har icke den speciella erfarenhet beträffande högsta domstolens arbete som den senaste talaren, men jag har en bestämd uppfattning i denna fråga, och jag skall tilllåta mig att framföra de skäl, som bestämma mitt votum i saken.

Då man nu har att välja mellan de båda föreslagna utvägarna, å ena sidan att, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, för viss tid öka det ordinarie antalet justitieråd med tre, å andra sidan att, i öfverensstämmelse med konstitutionsutskottets förslag, medgifva tillsättandet af tillförordnade ledamöter af domstolen, så har man mot den förra utvägen anmärkt — det gjorde också den senaste talaren — att ett tillfälligt behof af förstärkning icke bör tillgodoses genom en ökning af de ordinarie ledamöternas antal, och utskottet säger uttryckligen, att »den rätta vägen för afhjälpan det af ett tillfälligt missförhållande synes — — vara att anlita ett medel, som verkligen är af tillfällig natur». Men, mina herrar, hvad är då detta för ett medel af tillfällig natur? Såvidt jag kan fatta betänkan det, är det att upphäfva den af vår grundlag sanktionerade uppfattningen, att endast ordinarie ledamöter skola döma Konungens dom. För min del skall jag icke nu gå in på att söka bedöma frågan ur processuell synpunkt. Jag skall icke undersöka, huruvida den omständigheten, att vid våra underrätter och våra hofrätter i dömandet deltaga ett stort antal extra ordinarie ledamöter, är ett skäl för att äfven inom högsta domstolen låta Konungens domsrätt utöfvas af extra ordinarie. Jag skall icke heller till bemötande upptaga det skäl, som man åberopat mot ökandet af justitierådets antal, att detta skulle sänka nivån inom högsta domstolen och därigenom försämra arbetsprodukten. Ty vi torde väl alla vara ense därom, att den omständigheten, att en ledamot är tillförordnad, icke kan gifva honom en större förmåga, än han skulle hafva, ifall han blefve ordinarie innehafvare af platsen. Det skulle endast vara för den händelse man hade större utsikt att få skickliga personer såsom

tillförordnade än såsom ordinarie ledamöter, som ett dylikt argument vore af betydelse. Jag skall icke heller åberopa en annan invändning, som kanske skulle kunna göras, nämligen att en part, som förlorar sin process i sådana fall, då domslutet bestämts af de tillförordnade ledamöternas vota, kanske anser sin rättmätiga sak förlorad genom dessas oskicklighet. Dylika processuella skäl skall jag helt och hållet lämna å sido, och jag skall gärna erkänna, att utskottets förslag i det afseendet innebär en fördel framför Kungl. Maj:ts förslag, att samtliga de dömande afdelnin-garna af högsta domstolen kunna bestå af ett tillräckligt antal ledamöter.

För mig är däremot hufvudsaken den konstitutionella syn-punkten. Vid sidan af de egentliga statsmakterna har regerings-formen gifvit högsta domstolen en särskild ställning, och denna ställning har grundlagstiftaren varit så mån om att förstärka, att han rent af, för att icke Konungen skulle missbruka sin utnäm-ningsrätt, gifvit Riksdagen en enligt min mening visserligen icke lämplig rätt, nämligen att genom opinionsnämnden utsluta vissa af högsta domstolens ledamöter.

Hvilken uppgift har nu högsta domstolen enligt vår författ-ning? Såvidt jag kan förstå, är det uppgiften att utgöra värnet för hela den privata rättsordningen, att utgöra skyddet för den enskildes lif, ära och egendom, och jag tror icke, att jag jäfvas af historiens vittnesbörd, om jag påstår, att erfarenheten har visat, att man aldrig kan göra det värnet för starkt.

Nu är det visserligen sant, att här endast föreslås, att under vissa förutsättningar tillförordnade ledamöter skulle kunna insättas i högsta domstolen. Men å andra sidan kan det ju icke förnekas, att, om den föreslagna grundlagsändringen genomföres, domstolens beroende af regeringsmakten blir större än hvad det hit-tills varit. Och hvad värre är: i vår grundlag, i vår konstitutio-nella rätt införes därigenom en princip, som nog i framtiden kommer att vinna ytterligare tillämpning. Och jag tror icke, att jag misstager mig, då jag säger, att, om vi nu skulle antaga ut-skottets förslag, kammaren kommer att, när frågan om den ad-ministrativa domstolen framlägges, finna, att sistnämnda domstol i ganska stor utsträckning byggts på systemet med tillförordnade ledamöter.

Nu är det visserligen sant, som den senaste ärade talaren sade, att det fordras Konungs och Riksdags samstämmande be-slut, för att tillförordnade ledamöter skola äga tjänstgöra i högsta domstolen. Men vi böra komma ihåg, att detta skydd är dock betydligt mindre än det skydd, som grundlagen gifver genom sitt förbud. Vi få icke heller glömma, att genom vanan slappas mot-ståndskraften. När utvägen att adjungera ledamöter i domstolen praktiserats några gånger, kommer man att däri icke se något särdeles egendomligt, och så småningom glider man öfver och be-traktar det som den naturligaste sak i världen. Men, mina herrar, då ha vi undergrävt den garanti mot maktmissbruk, som vi ega

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*
(Forts.)

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrifter.
(Forts.)

i vår högsta domstols oberoende ställning. Det är utan tvifvel sant, att vi ännu icke kunna riktigt öfverskåda följderna af att vi på detta sätt förändra domstolens ställning, men de tider lära ej uteblifva, då vi skola känna verkningarna däraf. Och det är icke i lugna tider, som man skall undergräfvä garantierna mot maktmissbruk, utan det är i lugna tider, som man skall förstärka dem.

Då fråga uppstått om att ändra grundlagen med afseende å högsta domstolen, kunde jag hafva tänkt mig, att från utskottet hade kommit ett förslag om afskaffande af opinionsnämnden. Ty med den utveckling, som våra konstitutionella förhållanden tagit och hvarigenom regeringsmakten blifvit allt mer och mer beroende af representationen, är hela denna tillställning obehöflig. Men icke nog därmed, den är farlig och bör därför afskaffas. Den strider mot den viktiga principen om domstolarnes och framför allt den högsta instansens oberoende ställning. Utskottet däremot har, i stället för att stärka domstolens oberoende, genom sitt förslag minskat detsamma, och då jag för ingen del kan vara med härom, yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

Friherre Åkerhielm: Sedan konstitutionsutskottet enhälligt tillstyrkt det förslag, som nu här föreligger, och detta förslag vunnit ett så varmt försvar af en talare på stockholmsbänken, till hvars ord i lagstiftnings- och lagskipningsfrågor kammaren gärna lyssnar, har jag just ingen förhoppning om att kunna omstämna kammarens mening i en annan riktning, men jag anser det ändå vara min skyldighet att yttra mig. Jag gör det icke så mycket för att vinna ett annat resultat som icke fast hellre för att till protokollet reservera mig mot det beslut, som jag befarar att kammaren kommer att fatta.

När 1809 års konstitutionsutskott framlade sitt förslag till regeringsform, yttrades i motiveringen bland annat: »Utskottet har funnit, att Konungens domsrätt borde utöfvas af en Konungens högsta domstol, hvaruti ledamöterna skulle blifva ständige ämbetsmän och, för att vara själfständige, icke kunna af Konungen afsättas.» Detta var sannolikt föranledt af gångna tiders erfarenhet, ty såsom herrarna torde känna, hade under de närmast förgångna 20 åren högsta domstolens ledamöter varit tillsatta på förordnande. Det hette på den tiden i stadgan om högsta domstolen, att Konungens domsrätt utöfvas af 12 personer, åt hvilka »Konungen på behaglig tid det uppdrager».

Den grundsats, som sålunda infördes i 1809 års regeringsform, utgör enligt min mening ett det högsta vittnesbörd om den vishet, hvarmed 1809 års lagstiftare, ledda af gångna tiders erfarenhet och sunda politiska grundsatser, byggde det verk, som vi hafva i 1809 års regeringsform, sannolikt den yppersta statsförfattning, något land någonsin ägt. Nu vill man bryta mot denna, om jag så får säga, fundamentalgrundsats i vår statsförfattning. Och hvarför? Jo, man säger, att det andra alternativ, vi hafva att

välja på, hvilket icke bryter mot denna grundsats, innebär vissa olägenheter för högsta domstolens arbete. Afven om så skulle vara fallet — jag bestrider det icke, ehuru jag för min del icke tror, att dessa olägenheter skulle bli så stora, som den ärade talaren på stockholmsbänken menade — anser jag det dock vara vida större olägenheter förenade med att öfvergifva den grundsats, som vi orubbad haft i vår statsförfattning sedan 1809.

Den ärade talaren på stockholmsbänken framhöll med mycken styrka, att det är af synnerlig vikt att få bort den stora arbetsbalansen, och att man, då man söker uppnå detta, bör tillse, att det sker på det naturligaste sättet, d. v. s. genom en tillfällig anordning. Jag hemställer emellertid till eder, mina herrar, huruvida icke de båda alternativ, som här äro föreslagna, det, som innefattas i den kungl. proposition, hvilken för närvarande ligger på sammansatta stats- och lagutskottets bord, och det nu framlagda, äro att anse såsom tillfälliga anordningar. Jag kan åtminstone icke förstå, att det är en mindre tillfällig anordning, om man utnämner tre justitieråd, men på samma gång bestämmer, att, i den mån ledigheter i högsta domstolen uppstå, dessa platser icke skola återbesättas än, om man följer konstitutionsutskottets förslag.

Den ärade talaren framhöll också, huru svårt det skulle blifva att upprätthålla kontinuiteten i högsta domstolens arbete. Jag erinrar då än en gång, att båda alternativen afse en tillfällig åtgärd. Att upprätthålla kontinuiteten, under det denna tillfälliga anordning äger bestånd, kan jag för min del omöjligen förstå skola blifva svårare i en domstol, sammansatt af 21 ordinarie ledamöter, än uti en domstol, sammansatt af 18 ordinarie och 6 tillfälliga ledamöter. Snarare skulle jag för min del tro, att det skulle blifva svårare att upprätthålla kontinuiteten i senare fallet. Det skäl, som utskottets försvarare hufvudsakligen stöder sig på, är, att det förslag, som föreligger från konstitutionsutskottet, *skarpt pointerar*, att åtgärden endast är af tillfällig beskaffenhet, under det det andra alternativet icke på samma sätt pointerar detta. Ja, det skulle jag möjligen kunna medgifva, om det vore så, att det förslag, som nu föreligger, endast afsåge en tillfällig åtgärd, som skulle för framtiden upphöra, när det tillfälliga behofvet blefve fyllt, men så är uppenbarligen icke förhållandet. Det är meningen att i lag stadga, att, så snart i högsta domstolen behof af ökade arbetskrafter uppstå, man skall kunna tillgripa den åtgärden att tillförordna tillfälliga ledamöter. Det är sålunda en lag, som icke sträcker sina verkningar endast till stunden, utan långt in i framtiden. Om man nu betonar, såsom här särskildt gjorts i dag, att hvad som för framtiden är af vikt, är att vidtaga sådana åtgärder, att högsta domstolens arbetsbörda kommer att stadigvarande minska, då undrar jag, om det icke skulle vara en mycket större olägenhet att i grundlagen ha en bestämmelse, enligt hvilken man kan, så snart balans uppstår, tillsätta tillförordnade ledamöter. Sannolikt skulle många resonera på det viset, när för-

Ifrågasatta grundlagsändringar för att bereda tillfällig förstärkning af högsta domstolens arbetskrafter.

(Forts.)

*Ifrågasatta
grundlags-
ändringar
för att bereda
tillfällig
förstärkning
af högsta
domstolens
arbetskrafter.*

(Forts.)

slag i det nyss angifna syftet en gång framkomma, hvaraf säkert flera blifva af den beskaffenhet, att man på vissa håll finner dem motbjudande: det är mycket bättre att begagna den utvägen, man fått i grundlagen, att tillsätta ledamöter på förordnande. På så sätt finge man slutligen det, som skulle vara en tillfällig anordning, till att blifva en visserligen icke permanent, men med vissa mellantider återkommande anordning.

Den ärade talaren på stockholmsbänken yttrade vidare, att frågan om tillsättande af tillförordnade ledamöter icke vore i och med detta afgjord, utan att den frågan komme att i hvarje särskildt fall bero af båda kamrarnas beslut och att denna kammare väl därvid komme att säga nej, om sådant i något fall funnes böra ske. Ja, detta är ett tal, som man hört många gånger; men för min del har jag mer och mer börjat tvifla på, att Första Kamraren verkligen kan säga och kommer att säga nej i alla fall, där detta vore behöfligt. I många fall låter man nog saken gå ändå.

Faran härvidlag är enligt min åsikt just den, att man i vår grundlag, som afser, att högsta domstolen skall bestå af ordinarie ledamöter, i stället inför den principen, att domstolen kan delvis bestå af tillförordnade ledamöter. Har man en gång slagit in på den vägen, fruktar jag, att man snart nog känner sig frestad gå vidare. Den ärade talaren på stockholmsbänken yttrade något om, att man ej hade anledning här befara någon tillämpning af det gamla ordstäfvet om knappålen och silfverskålen. För min del vill jag i stället åberopa en annan gammal sats — att det är icke mer än det första steget, som kostar. Har man en gång tagit det, vet man icke, hvar man slutar.

Här har också talats om förhållandena i Norge, och att i dess högsta domstol finnas tillförordnade ledamöter. Jag anser emellertid våra förhållanden och de norska icke vara jämförliga, ty, medan enligt vår grundlag högsta domstolen skall bestå af ordinarie ledamöter, som icke kunna ersättas af andra, så utgår den norska grundlagen från en annan ståndpunkt. — I Norge kunna nämligen vid tillfälligt förfall för de ordinarie ledamöterna vikarier för dem förordnas. Att man vid sådant förhållande där icke hyst så stor betänklighet mot domstolens förstärkande med tillförordnade ledamöter, är icke så underligt. Det har dock inträffat i Norge, hvilket ju kan vara en varning för oss, att i Norges högsta domstol domar meddelats, i hvilkas beslutande icke en enda ordinarie ledamot deltagit.

Man har sagt, att fasthållandet vid grundsatsen om ledamöternas i högsta domstolen oafsättlighet är en doktrin, en fördom. För min del tror jag dock icke, att mot oss, som hålla på denna grundsats, kan med fog göras en sådan anmärkning. Fast hellre synes mig, att mera är att erinra vid deras ståndpunkt, som för vinnande af en tillfällig fördel för högsta domstolens arbeten vilja offra en så berättigad grundsats som den nämnda. Och har denna ansetts vara af betydelse under gångna tider, föreställer jag mig,

att det är så mycket viktigare att fasthålla den under de tider af betydande politiska omhvälfningar, som vi gå till mötes.

För min del ber jag att få yrka afslag å konstitutionsutskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framställes, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 35;

Nej — 84.

Då tiden var temligen långt framskriden, beslöt kammaren på framställning af herr talmannen att uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan till aftonsammanträdet.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Jeppsson* under 14 dagar och herr *Apelstam* under 10 dagar, räknadt för den förra från den 17 och för den senare från den 18 i denna månad.

Anmälades och bordlades sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående befogenhet för riksförsäkringsanstalten att meddela försäkring äfven mot olycksfall utom arbete; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 2, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande af åtgärder för inskränkning af uppläsandet af kungörelser i kyrkorna.

Kammaren åtskildes kl. 3,23 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
